

**SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM ÁLLAM- ÉS
JOGTUDOMÁNYI KAR**

A visegrádi országok európai uniós tagságának értékelése

**Assessment of the European Union Membership of the
Visegrád Countries**

Témavezető:

Dr. Juhász Krisztina

adjunktus

SZTE ÁJTK Politológiai Tanszék

Szerző:

Tóth Bence

Politikatudományok

BA III. évfolyam

Szeged, 2024

Tartalomjegyzék

1.Bevezetés és célkitűzések	3
2. A visegrádi országok integrációs útja és az európai uniós tagság elérése	4
2.1. A második világháború végétől a Visegrádi Nyilatkozatig	4
2.1. KGST-EGK kapcsolatok	4
2.1.2. A Visegrádi Nyilatkozat és a V4-ek megalapítása	5
2.2. A csatlakozási kérelmek benyújtása, illetve az Európai Bizottság országvéleményei.....	6
2.2.1. Út a csatlakozási kérelem benyújtásáig	6
2.2.2 Európai Bizottság országvéleményei, és a tagságok elérése	8
3. Az uniós tagság jogi, politikai dimenziójának értékelése a V4-ek vonatkozásában	10
3.1. Az első évtized EU tagként	11
3.1.1. Magyarország első évtizede az Európai Unióban.....	12
3.1.2. Lengyelország első évtizede az EU-ban	13
3.1.3. Csehország első évtizede az EU-ban	15
3.1.4. Szlovákia első évtizede az EU-ban	15
3.2. A visegrádi négyek második évtizede az EU-ban	16
3.2.1. A hatalmon lévő kormányok kapcsolata az EU-val	16
3.2.2. Demokrácia-, kormányzási-, és korrupciós-indexek a visegrádi négyek vonatkozásában.....	18
3.2.3. A jogállamisággal kapcsolatos eljárások	20
3.2.3.1. A Lengyelországgal szembeni jogállamisági eljárások	20
3.2.3.2. A Magyarországgal szembeni jogállamiság eljárások	22
3.2.4. Kötelezettségszegési eljárások	24
4. Az uniós tagság gazdasági dimenziójának értékelése.....	26
4.1. Visegrádi négyek gazdasági útja a két évtized EU tagság alatt	26
4.1.1. Az euróövezet	27
4.1.2. Kohéziós politika	29
5. Az uniós tagság társadalmi megítélése és támogatottsága	33
5.1 Az Európai Unió megítélése Magyarországon.....	33
5.2. Az Európai Unió megítélése Szlovákiában.....	35
5.3. Az Európai Unió megítélése Lengyelországban.....	36
5.4. Az Európai Unió megítélése Csehországban.....	37
6. Összegzés és következtetések.....	38

1.Bevezetés és célkitűzések

Az úgynevezett „visegrádi négyek” - azaz Magyarország, Lengyelország, Szlovákia, Csehország - Európai Unióhoz való csatlakozásuk 20. évfordulója apropóján megállapítható, hogy mint politikailag, gazdaságilag, társadalmilag számtalan változás történt ezekben az országokban. Ezen felül Magyarország és Lengyelország európai uniós történelmében a 2024-es év egy újabb évfordulót jelez, mivel a fent említett mindkét állam 10 évvel a csatlakozásuk előtt, 1994 tavaszán nyújtotta a közép-kelet-európai régió országai közül elsőként, illetve másodikként az Európai Unió felé a csatlakozási kérelmüket.¹

De milyen folyamatok által tudtak eljutni a visegrádi négyek, eredetileg visegrádi hármak² országai arra a pontra, ahol ma tartanak? Milyen, a csatlakozási kötelezettségek teljesítéséhez kötődő politikai, gazdasági, társadalmi változásokon és nehézségeken mentek keresztül ezen országok? Milyen nehéz volt a négy országnak kiszakadni a Szovjetunió érdekszférájából, és meggyőzni az Európai Uniót arról, hogy közép-kelet-európai országok vágya, hogy csatlakozzanak az európai integrációhoz.

Dolgozatom célja, hogy a közép-kelet-európai régióból kiválasztva Magyarországot, Lengyelországot, Szlovákiát és Csehországot, közös néven a „visegrádi négyeket”, bemutassam az integrációs útvonalat, ami elvezette őket a 2004. május 1-jén európai uniós tagságuk eléréséhez³. Ezen felül írásom központi témája ezen négy ország 20 éves EU-tagsága politikai, jogi, gazdasági és társadalmi dimenziójának elemzése és összehasonlítása.

A politikai dimenzióról szóló fejezetben az első két évtized politikai folyamatainak bemutatása mellett a manapság nagy médiafigyelmet kapó magyar, illetve lengyel jogállamisági kérdések, kötelezettségszegési eljárások bemutatása, valamint a demokrácia, jókormányzás, és korrupciós indexek vizsgálata kapott helyet. A gazdasági dimenziót vizsgáló fejezet a monetáris unió és az eurózónához fűződő viszonyt, illetve a

¹ Balázs Péter: Európai Unió külpolitikája. Budapest, Wolters Kluwer Kiadó, 2016. p.426.

² Visegradgroup: A visegrádi csoportról. <https://www.visegradgroup.eu/v4> (utolsó letöltés ideje: 2024.03.29.)

³ EUR-Lex: EU jogszabályainak összefoglalása: 2004-es bővítés: a 25 tagú Európai Unió jelentette kihívás leküzdése. <https://eur-lex.europa.eu/HU/legal-content/summary/the-2004-enlargement-the-challenge-of-a-25-member-eu.html> (utolsó letöltés ideje: 2024.03.29.)

kohéziós politika keretében felhasznált pénzügyi források felhasználásának ismertetését tartalmazza. Végül, a társadalmi dimenzió kapcsán azt vizsgálom, hogy hogyan változott az uniós tagság társadalmi megítélése az elmúlt 20 évben.

Az áttekinthetőbb és a jobb megértés céljából az országokat külön-külön fogom elemezni a fent említett dimenziókban, mert Európa-politikájuk, valamint a globális problémákra adott reflexióik a hasonlóságok ellenére esetenként szignifikáns eltérést mutatnak. Dolgozatom célja, hogy ezeket a különbségeket bemutassam és összehasonlítsam, hogy a gyakran csak „visegrádi négyek” -ként emlegetett csoport kapcsán világossá váljék, messze nem homogén országcsopotról és regionális együttműködésről van szó.

A téma feldolgozása során kvalitatív forráselemzést és összehasonlító elemzést végeztem, felhasználva a témával kapcsolatos magyar és angol nyelvű szakirodalmi forrásokat, valamint primer forrásként uniós és V4 dokumentumokat.

2. A visegrádi országok integrációs útja és az európai uniós tagság elérése

2.1. A második világháború végétől a Visegrádi Nyilatkozatig.

2.1. KGST-EGK kapcsolatok

A KGST (Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa) és az EGK (Európai Gazdasági Közösség) egymáshoz való viszonyát az alapvető szembenállás és a kölcsönös el nem ismerés jellemezte.⁴ A szembenállás okai igazán egyszerűek. Míg a KGST az EGK-ban a NATO nyugat-európai képét és egy olyan gazdasági szervezetet látott, amire ellenfélként tekint, addig pedig az EGK KGST-ben a szovjet politikai hegemoniát látta Kelet-Európa felett.⁵

Az 1960-as években Közép-Kelet-Európa „nyugatra eső országai” közül páran figyelmesek lettek az EGK gazdasági sikereire, összehasonlítva a KGST gyenge szereplésével. Éppen ezért a szovjet politikai korlátok minimumát betartva kapcsolatot akartak kialakítani az EGK-val. Ezen országok közé tartozott Magyarország és Lengyelország. Ezek a kapcsolatteremtési próbálkozások 1968-ig a „prágai tavasz” leveréséig tartottak, ami aztán hosszú ideig a nyugati kapcsolatok fejlesztését blokkolta.⁶

⁴ Balázs Péter: Az Európai Unió külkapcsolatai és Magyarország. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1996. p.83.

⁵ Uo. pp.83-84.

⁶ Balázs Péter: Európai Unió külpolitikája. Budapest, Wolters Kluwer Kiadó, 2016. p.285.

A KGST-EGK kapcsolatrendszerének normalizálása 1972-ben kezdődött Leonyid Brezsnyev szovjet pártfőtitkár beszédével, ahol váratlanul elismerte az EGK létezését, és 1988 júniusában tetőzött, amikor is Luxemburgban aláírták az EGK-KGST Közös Nyilatkozatot, amelyben mindkét szervezet hivatalosan elismerte egymást és rögzítette a nyugat-európai és a közép-kelet-európai országok kapcsolatának új kezdetét. Ezt az „új kezdetet” Magyarország használta ki a leggyorsabban, mivel már 1988-ban kereskedelmi és gazdasági együttműködési szerződést kötött az EGK-val, és 1989 elején a diplomáciai kapcsolatokat is felvette. Magyarország példáját pár hónapos késéssel a többi európai KGST-ország is követte.⁷

2.1.2. A Visegrádi Nyilatkozat és a V4-ek megalapítása

A visegrádi országok (Magyarország, Lengyelország, Csehország, Szlovákia) szorosabb együttműködésének kezdeti időpontja a 14. századra tehető, pontosabban 1335-re, amikor is Károly Róbert magyar király visegrádi udvarába hívta az akkori lengyel és cseh uralkodót, azzal az indíttatással, hogy közép-európai régió három országa között létrehozson egy szorosabb együttműködés politika és kereskedelem területén.⁸

A történelem széles körében ismert „visegrádi királytalálkozót” követően az együttműködés közel félévezredig szünetelt. Egészen az 1980-90-es évekig, mivel ekkor vetettek véget a visegrádi országokban a kommunista rezsimeknek, aminek hatására az akkor még három ország betudott csatlakozni a nyugati integráció politikai és gazdasági folyamataiba.⁹

1991. február 15-én került aláírásra a Visegrádi Nyilatkozat, amely a visegrádi együttműködés rekonstrukcióját jelentette. Ekkor még csak három ország írta alá a szerződést, mivel egészen 1993-ig Csehország és Szlovákia, Csehszlovákiaként, egy államként funkcionált. A Visegrádi Nyilatkozatban az alapító tagállamok hasonló helyzete miatt közös célokat, prioritásokat tűztek ki a nyugati integráció és a kommunista rezsim teljes hátrahagyásának érdekében. A célok a következők voltak: állami függetlenség és a demokrácia biztosítása, a totalitárius rendszer maradványainak lebontása, a parlamenti demokrácia és a jogállamiság kiépítése, az európai „vérkeringésbe” való becsatlakozás, korszerű piacgazdaság kialakítása.¹⁰ Ezen

⁷ Uo. pp.286-287.

⁸ Takács Gergely: A visegrádi négyek és az európai integráció. p.1. http://www.publikon.hu/application/essay/296_1.pdf (utolsó letöltés ideje: 2024.04.02.)

⁹ Uo.

¹⁰ Uo. p.3.

célkitűzések nagyban hasonlítanak majd az 1993-ban kihirdetett „koppenhágai kritériumokra” amik az EU-csatlakozás feltételeként jelennek meg a visegrádi országoknak és más közép-kelet-európai országoknak is 1993-ban.¹¹A fent említett közös célok közül egyértelműen kiemelkedik az európai integrációhoz való csatlakozás eszméje, ami végül az együttműködés szíveként is működött.

A visegrádi országok a gazdasági elmaradottságukat egyensúlyozása érdekében 1992 decemberében létrehozták CEFTA-t (Central European Free Trade Agreement), aminek célja egy szabadkereskedelmi övezet kialakítása, illetve egy üzenet a Közösség felé, hogy ezen országok készen állnak az egymással történő együttműködésre.¹²

2.2. A csatlakozási kérelmek benyújtása, illetve az Európai Bizottság országvéleményei

2.2.1. Út a csatlakozási kérelem benyújtásáig

Az 1950-es évektől kezdődően egészen az 1970-es évek közepéig az akkori három visegrádi ország kapcsolatát az EGK-val a nyugati integrációs szervezetek teljes el nem ismerése jellemezte, aminek legfőbb oka, hogy ekkor a Szovjetunió politikai érdekszférájába tartoztak és mint „pufferzóna” országoknak tilos volt bármely nyugati együttműködéssel, szervezettel kapcsolatot ápolniuk.¹³ Fordulópontot az EGK-KGST országok közötti kapcsolatában az 1980-as évek jelentettek. Igaz, hogy már a '70-es években is voltak multilaterális megbeszélések az EGK és a visegrádi államok között, de az igazi áttörést, és a kapcsolat normalizálódását az 1980-as évek végén létrejövő belső politikai ellenzéki erők tűzték ki célul. Ezek a kommunista rezsim ellenes, az európai integráció és az EGK mellett kiálló politikai pártok és vezetők küldték azt az üzenetet az EGK-nak, hogy készen állnak az integrációs útra lépni, aminek a célja a tagság megszerzése. Ilyen fontos szereplők voltak például a cseh Polgári Fórum és vezetője Václav Havel¹⁴, vagy Jerzy Buzek lengyel miniszterelnök¹⁵

¹¹ J.Nagy László: Az európai integráció politikai története. 2002, Szeged, Maxim Kiadó. pp.104-106.

¹² Takács Gergely: A visegrádi négyek és az európai integráció. p.3.

¹³ Balázs Péter: Európai Unió külpolitikája. Budapest, Wolters Kluwer kiadó, 2016. p.407.

¹⁴ Czech Presidency of the Council of the European Union hivatalos oldala: The Journey of the Czech Republic to the European Union. <https://czech-presidency.consilium.europa.eu/en/news/the-journey-of-the-czech-republic-to-the-european-union/> (utolsó megtekintés ideje: 2024.04.02.)

¹⁵ Aleks Szczerbiak: The political Context of EU accession in Poland. The Royal Institute of International Affairs. 2002. pp.3-4.

A már fentiekben is említett 1988-as EGK-KGST Közös Nyilatkozat hatására megnyílt a lehetőség a visegrádi országok és a Közösség között szabad, kétoldalú, nyugati integráció cél által orientált kapcsolatot kialakítani. A már hosszú ideje várt és vágyott alkalommal elsőként Magyarország élt, aminek eredményeként 1988. szeptember 26-án aláírásra került a magyar-EGK kereskedelmi együttműködést, aminek példáját rögtön követte a lengyel állam is.¹⁶

1989-ben mind Magyarországon, mind Lengyelországban elkezdődött a rendszerváltás. A diktatórikus hatalmi struktúra lebontásával, és a parlamenti demokrácia békés kiépítésével ez a két ország elérte a Közösségnél, hogy érdekükben álljon ezeket a folyamatokat segíteni, gyorsítani és visszafordíthatatlanná tenni. Éppen ezért 1989. július 14-én a párizsi csúcsértekezleten elhatározták, hogy nagyvonalú gazdasági segítségben részesül Magyarország és Lengyelország.¹⁷ Az Európai Közösség ezt a programot a PHARE elnevezéssel illette (Poland and Hungary: Assistance for Restructuring their Economies).¹⁸ Közösség célja volt, hogy a következő időszakban a további közép-kelet-európai országoknak is lehetősége legyen csatlakozni a PHARE-program keretei közé és ezáltal elősegíteni az integrációs folyamatok gazdasági oldalát, ennek eredményeként Csehszlovákia is csatlakozott 1990. szeptember 17-én a kedvezményezett közé.¹⁹

A PHARE-programba való belépés nem csak gazdasági szempontból érte meg a visegrádi országoknak, hanem külpolitikai aspektusból is, mivel így csatlakozni tudtak az EGK külkapcsolati rendszerébe. Ezek után a három ország vezetőinek egyértelmű volt a következő lépés: társulási megállapodás elérés. Az EGK látva a Magyarországon, Lengyelországban, Csehszlovákiában végbe menő demokratizációs folyamatokat 1991 decemberében a három országgal társulási megállapodást kötött, amely Magyarország és Lengyelország viszonylatában 1994. február 1.-jén lépett hatályba.²⁰ Csehszlovákia esetében erre egy évet várni kellett az ország 1993-ban végbemenő kettéválása miatt. A föderáció felbomlása okozta nehézségek és instabilitás miatt a Szlovák Köztársasággal és

¹⁶ Balázs Péter: Az Európai Unió külkapcsolatai és Magyarország. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1996 p.132.

¹⁷ Balázs Péter: Európai Unió külpolitikája. Budapest, Wolters Kluwer Kiadó, 2016. p.420.

¹⁸ Uo.

¹⁹ Balázs Péter: Az Európai Unió külkapcsolatai és Magyarország. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1996. p.137.

²⁰ Balázs Péter: Európai Unió külpolitikája. Budapest, Wolters Kluwer Kiadó, 2016. p.426.

a Cseh Köztársaság kötött társulási megállapodások kerekén egy évvel később 1995. február 1-jével lépetek hatályba.²¹

A társulási szerződések hatályba lépése után az országok politikai vezetői pár hónapon belül benyújtották az EU felé tagsági kérelmüket. Elsőként Magyarország 1994. március 31-én, amit Lengyelország követett 1994. április 5-én, majd Szlovákia 1995. június 27-én, végül pedig Csehország 1996. január 22-én.²²

2.2.2 Európai Bizottság országvéleményei, és a tagságok elérése

Az 1997 júniusában megtartott amszterdami csúcstalálkozón az EU tagországai megegyeztek abban, hogy minden feltétel adott ahhoz, hogy elkezdődjön a bővítési mechanizmus a közép-kelet-európai tagjelölt országokkal. Kezdeti lépésként az Európai Bizottság (EB) országvéleményeket küldött az érintett országoknak, amelynek alapját a „koppenhágai kritériumok”²³ alkották, és három különböző modulra lehet osztani: politikai, gazdasági, illetve az ország képessége a tagsággal járó kötelezettségek teljesítésére.²⁴ Ezekben a modulokban értékelte az EB az adott tagjelölt ország fejlődését, illetve, hogy mennyire éri el az EU által elvárt szintet.

Az EB által kiadott országvélemények összehasonlításakor elmondható, hogy a dokumentumok alapvető hangvétele pozitív volt, ami a tagjelölt országok esetében hatalmas érdem, ha azt vesszük alapul, hogy egy évtized sem telt el a rendszerváltásuk óta.

A gazdasági és a tagsággal járó kötelezettségek teljesítésének moduljában az EB elégedettségét fejezte ki a tagjelölt országok által mutatott fejlődésben. Minden ország kapott a Bizottságtól azonban további támpontokat is, hogy melyek azok a szakterületek, ahol a bizonyos országnak rövid- vagy középtávon még fejlődnie kell, hogy elérje az EU által elvárt szintet. A Bizottság a politikai modulban elégedettségnek adott hangot alapvetően. Ezen modulban a főbb témák, amiket elemzett az EB a következők voltak: 1) demokrácia és jogállamiság 2) emberi jogok és kisebbségek védelme 3) általános értékelés. A pozitív hangulat ellenére minden ország esetében talált az EB javítandó területet is. Magyarország esetében: „igazságszolgáltatási rendszernél és a roma jogok

²¹ Uo. p.235.

²² Uo.

²³ J. Nagy László: Az európai integráció politikai története. 2002, Szeged, Maxim kiadó. pp.104-106.

²⁴ J. Nagy László-Ferwagner Ákos-Komár Krisztina: Az Európai Integráció története 1945-2003. Szeged, Jatepress, 2003. p.299.

védelmében, illetve a korrupció elleni harcnál előrelépés szükséges”²⁵. Csehország esetében: „Az igazságszolgáltatás intézményesülésében és a korrupció ellenes harcokban fejlődés további jeleit kell mutatnia az országnak. Az alapvető jogok tiszteletben tartásával a Bizottság elégedett, de a sajtószabadságot kialakító törvényekben gyengességet találtak”²⁶, végül Lengyelországnál: „sajtószabadság bizonyos területein akadályokat találtak. Végezetül, a lengyel kormánynak be kell fejeznie a munkáját, a kártalanításban azoknál, akiknek a vagyonuknak egy részét vagy a nácik, vagy a kommunisták vettek el”²⁷. Szlovákia esetében az EB megállapította: „A Szlovák kormány gyakran nem tiszteli kellőképpen az alkotmány által átruházott hatásköröket más szerveknél, illetve, hogy jellemzően figyelmen kívül hagyja a politikai ellenzékének az alapvető jogait. A szituáció ismertetésére tökéletes példa az akkori kormány és a köztársasági elnök kapcsolata. Nagy felháborodást keltett a Bizottságban amikor kiderült, hogy a hatalmon lévő kormány semmibe vette az Alkotmánybíróság és a Központi Népszavazási Bizottság által hozott döntéseket az 1997. május 23-24-én megtartott népszavazásnál, ami közvetlenül veszélyezteti ország intézményes stabilitását. Ennek következtében a Bizottság felhívta Szlovákia figyelmét arra, hogy ezek aggodalomra adnak okot, és hogy az igazságszolgáltatás és a korrupció ellenes harcokban fejlődést vár, továbbá előrelépést kell mutatni az országnak a magyar kisebbségekkel való bánásmódban, mivel még a kormány nem tartotta be az ígéretét, hogy bevezetnek egy kisebbségi nyelvhasználatról szóló általános törvényt. Ezen felül még a romák helyzete is több figyelmet igényel a hatóságok felől.”²⁸

Az Európai Bizottság országvéleményei a tagjelölt visegrádi országoknak belpolitikai és külpolitikai értelemben is jövőképet adtak, ami rengeteg feladattal járt. Az országvéleményeket követően, 1998-ban elindultak a csatlakozási tárgyalások is. Az 1997-2004-ig tartó időszokról az elemzett országokban összességében elmondható, hogy a kormánytiszséget betöltött pártok és azok koalíciói elsődleges külpolitikai célja az EU tagság megszerzése volt. Ehhez társult, hogy az EU csatlakozás társadalmi megítélésében

²⁵ Uo.

²⁶ European Commission: Agenda 2000 - Commission Opinion on the Czech Republic's Application for Membership of the European Union. Brüsszel, 1997. pp.13.-20.

²⁷ European Commission: Commission opinion on Poland's application for membership of the European Union. Brüsszel, 1997. pp.10-11.

²⁸ European Commission: Agenda 2000 - Commission Opinion on Slovakia's Application for Membership of the European Union. 1997. Brüsszel. p.23.

is nagy egyetértés volt, amit a 2003-as cseh, illetve szlovák EU tagsággal kapcsolatos népszavazások eredményei is alátámasztanak. Míg Csehországban a szavazók 77%-a támogatta az EU-s csatlakozást²⁹, addig Szlovákiában 52%-os részvételi aránnyal, 94% pártolta.³⁰ Magyarország esetében ez a szám 83,76%-os,³¹ Lengyelországnál pedig 77%-os.³²

A csatlakozási szerződések szövegezésére 2003 januárjában, annak aláírására pedig április 16-án került sor Athénban. A visegrádi országok 2004. május 1-jétől hivatalosan is elnyerték EU-tagságukat.³³

3. Az uniós tagság jogi, politikai dimenziójának értékelése a V4-ek vonatkozásában.

A 2004-es EU csatlakozás a visegrádi országoknak megkérdőjelezhetetlenül egy hatalmas siker volt, sokak értelmezése szerint történelmi siker. A régió országai ezáltal olyan képességekre és lehetőségekre tettek szert, ami által megvalósíthatták a saját államaikban, hogy létrejöjjön egy stabil, a koppenhágai kritériumoknak megfelelő demokrácia, egy olyan jogállamiság ami európai alapokra épül, illetve egy olyan liberális piacgazdaság, aminek eredményeképpen a közép-kelet-európai országok csatlakozni tudtak az EU kereskedelmi mechanizmusába.³⁴

Az Európai Unió részére a keleti bővítési hullám utáni időszak megannyi nehézségeket tartogatott. Az EU-nak meg kellett oldania azt a belső problémát, hogy a „régii” tagállamok az újonnan felvett államokat ne a potenciális problémák forrásaként kezeljék, hanem helyette azok megoldásának részeként.³⁵ Az Unió politikai helyzetét

²⁹ Vít Dostál: From Integration to Differentiation: The Czech Republic in the European Union Ten Years On. 2014. p.6.

³⁰ Milan Nič, Marek Slobodník, and Michal Šimečka: Slovakia in the EU: An Unexpected Success Story? 2014. Visegrad Found. pp.4-7.

³¹ Országos Választási Iroda: A 2003. április 12-i népszavazás összesített adatai. <https://static.valasztas.hu/nepszav03/hu/index.html> (utolsó letöltés ideje: 2024.04.19.)

³² Ewa Balcerowicz: The Impact of Poland's EU Accession on its Economy. CASE – Center for Social and Economic Research Varsó, 2007. p.7.

³³ Balázs Péter: Európai Unió külpolitikája. Budapest, Wolters Kluwer Kiadó p.465.

³⁴ Report by the High Level Reflection Group: Central Europe fit for the future: Visegrad Group ten years after EU accession. http://pdc.ceu.hu/archive/00007102/01/CEPI_central_europe_fit_for_the_future_2014.pdf (utolsó letöltés ideje: 2024.04.08.)

³⁵ Uo. p.39.

megnehezítette az a tény, hogy a holland és francia polgárok elutasították az Európai Parlament által már elfogadott Alkotmányszerződését. Gazdasági szempontból az EU legnagyobb krízise a 2008-as gazdasági és pénzügyi válság, majd az eurózóna válság voltak, amelyek hatására az akkor már 28 tagállamból álló EU 7 tagállamának kellett úgynevezett „pénzügyi mentőövet” adni. A 7 tagállam egyike Magyarországnak volt.³⁶

Írásom következő fejezetében a visegrádi országok EU tagságának első évtizedét fogom bemutatni a politikai és a jogi dimenziót körbejárva.

3.1. Az első évtized EU tagként

A politikai és történelmi dimenzióban a vizsgált négy államot tömördek hasonlóság köti össze. Ilyen például a közös történelmi tapasztalat, a Szovjetunió és a kommunizmus által megélt XX. századi traumák, amelyből elsőként euroszkepticizmus alakult ki, majd olyan „gátak” amely nagyban megnehezítették az integrációs útra való lépést a szovjet birodalom fogsága alól. A már bemutatott út a második világháborútól, az integrációs útra való lépéstől, az EU tagság eléréséig olyan út volt, ahol a Szovjetunió hatalmas befolyásoló és irányító faktort képezett, ami miatt a visegrádi négy államban olyan hatást ért el, hogy múlt emlékei miatt, a Moszkvával szembeni gyanakvás gond nélkül Brüsszelre tevődött át.³⁷

A keleti bővítés tagországai, beleértve a visegrádi négyeket is, csatlakozásuk pillanatában elfogadták az EU demokratikus jogi-politikai alapelveit, amelyeket elsőként ki kellett alakítaniuk, majd tagságuk megőrzése érdekében stabilizálni is kellett. Ezen lépések megkezdésekor mind a négy tagállam elkezdte saját államaikban kitaposni a saját útját az „európaizációban” és a „demokratizációban”, mind politikai, mind társadalmi értelemben véve.³⁸

A 2004-2014-ig tartó évtizedben a demokratikus folyamatok megszilárdulásában a visegrádi országok gyakran negatív visszajelzéseket kaptak az Unió intézményei felől. A kezdeti időszakban az akkori lengyel kormányt azzal vádolták, hogy a politikai intézményeit felhasználja annak a célnak elérése érdekében, hogy a politikai ellenzéket ellehetetlenítse. Szlovákia kormányát azzal, hogy az állampolgárok 70%-a - beleértve az ország igazságügyi miniszterét is - nem bízik meg az igazságszolgáltatási

³⁶ Marján Attila: Magyarország első évtizede az Európai Unióban 2004–2014. Nemzeti Közszerológati Egyetem, 2014. pp.31-32.

³⁷ Király Miklós: Magyarország és az Európai Unióban. Osiris Kiadó, Budapest, 2019. p.19.

³⁸ Ágh Attila-Vértes András-Fleck Zoltán: Tíz év az Európai Unióban. Felzárkózás vagy lecsúszás? Kossuth Kiadó, 2014. p.11.

intézményekben és azok működésében. A Cseh Köztársaságot kritika érte a magas szintű korrupció okán, aminek eredményeképpen 2013 júniusában Petr Necas akkori miniszterelnök kénytelen volt lemondani, majd 2013 augusztusára előrehozott választásokat hirdettek meg az országban. Magyarországgal szemben is kemény kritikákat fogalmaztak meg, amelyek érintették a független intézmények, a Központi Bank, az igazságszolgáltatás függetlensége, illetve a médiaszabályozás kérdéseit.³⁹

3.1.1. Magyarország első évtizede az Európai Unióban

Az Unióban töltött első évtizedére való visszatekintésben Magyarországnak rengeteg oka van az ünneplésre, de egyben pesszimizmusra is. Pozitív értelemben elérte az ország, hogy az európai vérkeringésébe részt tudjon venni, ezáltal olyan gazdasági, politikai mechanizmusokra és forrásokra tehetett szert, ami esélyt nyújtott az országnak, hogy az európai átlaghoz tudjon közelíteni a gazdasági, a politikai, és a szociális szektorban is. Másik oldalról, a pesszimistább nézőpontról, elmondható, hogy ezek a nagy ígéretek, tervek, álmok nem akkora mértékben valósultak meg, mint amennyiben ezt a csatlakozás hajnalán előre vártak, mivel még a 2010-es évek közepén is Magyarország az EU peremén helyezkedik el, mondhatni érdemi felzárkózás nélkül.⁴⁰

Ezt az időszakot kettő részre lehet bontani, a cezúrát a 2010-es kormányváltás jelenti. Elmondható, hogy az első évtizedet negatív eredményeit nem szabad egyik időszak kormányainak sem egészében betudni, mivel az első hat évben is, amikor az országot MSZP-SZDSZ koalíció vezette, felzárkózásban akkor is alulteljesített az ország. Ennek a hatása a 2010-ben megválasztott és létrejövő második Orbán-kormányra is kihatott. Ennek ellenére a FIDESZ-KDNP hatalomra kerülése után az unióhoz való közeledés még távolibbnak tűnik, mivel a kormány stratégiája az úgynevezett „szabadságharc meghirdetése volt”.⁴¹ Ezt a tézist alátámasztja Orbán Viktor 2011. március 15-i beszédében elhangzottak, amelyek a következők voltak: „1848-ban nem hagyták, hogy Bécsből diktáljanak, 1956-ban és 1990-ben nem hagyták, hogy Moszkvából diktáljanak,

³⁹ Report by the High Level Reflection Group: Central Europe fit for the future: Visegrad Group ten years after EU accession. http://pdc.ceu.hu/archive/00007102/01/CEPI_central_europe_fit_for_the_future_2014.pdf (utolsó letöltés ideje: 2024.04.08.)

⁴⁰ Ágh Attila-Vértés András-Fleck Zoltán: Tíz év az Európai Unióban. Felzárkózás vagy lecsúszás? Kossuth Kiadó, 2014. pp.63-64.

⁴¹ Uo.

jelenleg pedig nem engedik, hogy „Brüsszelből, vagy bárhonnan bárki diktáljon nekünk”.⁴²

Az első politikai időszakot elemezve, a szocialista-liberális kormányok idején az uniós tagságról elmondható, hogy alapvetőleg a kormány és társadalom uniós elkötelezettsége az európaizációhoz és a demokratizációhoz nem hagyott kétségeket.

A 2010-ben végbemenő kormányváltás, a második Orbán-kormány felállítása után, az EU tagsághoz való viszonyulás az előző évekhez képest drasztikusan megváltozott. Az Unióhoz való alkalmazkodás politikáját felváltotta a „szabadságharcos” narratíva, és a tudatos konfrontációs politika. Magyarország megítélését az EU részéről nem javította a 2011-es Tanács soros elnöksége előtt és alatt megalkotott új médiatörvény, alkotmány és új adókra áttérhelt közvetett megszorítási program, amiknek hatására az Orbán-kormány „hitelét veszítette EU tagállamainak részéről”.⁴³

A 2010-2014 közötti időszakban az EU megítélést a kormányzati kommunikáció oldaláról kettősség jellemezte. Míg a társadalom felé az Uniót gyakran problémaként állította be, addig maga az uniós intézmények és tagállamok felé azt hangsúlyozta, hogy Magyarország elkötelezett tagja az Uniónak és az is tervez maradni. A második Orbán-kormány 4 éves kommunikációjában az EU negatív jelzőként terjedt el, mind a miniszterelnök beszédeiben, mind a kormány kommunikációs platformjain is. Ennek ellenére elmondható, az Eurobarometer felmérése alapján, hogy a kommunikáció félsikertelenségét bizonyítja, hogy a magyar állampolgárok 55%-a büszkén vallja magát európai uniós polgárnak is.⁴⁴

3.1.2. Lengyelország első évtizede az EU-ban

Lengyelország hasonlóan az összes többi közép-kelet-európai országhoz, amelyek 2004-ben csatlakoztak az EU-hoz, hatalmas elvárásokkal és célkitűzésekkel várta a tagság éveit. Mint ahogy Magyarország esetében, itt is elmondható, hogy maga csatlakozás és a tagság megszilárdulása sikerként könyvelhető el, de az elvárások teljesítése, a gazdasági,

⁴² HírKlikk: 13 év, 10 ünnepi beszéd, 3 választás – március 15.fényében. <https://hirklikk.hu/kozelet/13-ev-10-unnepi-beszed-3-valasztas-marcius-15-fenyeben/412690/> (utolsó letöltés ideje: 2024.04.10.)

⁴³ Ágh Attila-Vértés András-Fleck Zoltán: Tíz év az Európai Unióban. Felzárkózás vagy lecsúszás? Kossuth Kiadó, 2014. pp.77-83.

⁴⁴ Uo. pp.85-108.

szociális növekedés már messze tekinthető ennek, mivel Lengyelországnak sem sikerült az EU-s átlaghoz felzárkóznia.⁴⁵

Lengyelország tagságának első évei, egészen 2007-ig, a politikai dimenzióvonatkozásában, nem a legprosperálóbb évek voltak. A 2005-ben végbemenő kormányváltás után, Kazimierz Marcinkiewicz lett az új miniszterelnök, akit kevesebb mint egy év kormányzás után Jarosław Kaczyński váltott ugyanúgy a Jog- és Igazságosság konzervatív, jobboldali populista párt keretein belül. Ahhoz, hogy Kaczyński meg tudja tartani a parlamenti többségét, koalícióra lépett szélsőjobboldali nacionalista, illetve radikális populista pártokkal is. Ezen pártkoalíció 2005-ben foggal és körömmel állt ki a nizzai szavazási rendszer mellett, úgy, hogy egyik tagállam se állt melléjük, ahogyan egyik EU intézmény sem. Ezen felül a 2005-2007-ig tartó időszakban a lengyel kormány rengeteg diplomáciai hibát ejtett, ami ahhoz vezetett, hogy jelentős ellenszenv alakult ki Lengyelországgal szemben az EU intézményei, elsősorban az EP elnöke részéről.⁴⁶

A 2007-es év Lengyelország számára jelentős változásokat hozott. Nemcsak kormányváltás történt, hanem szemléletváltás is az EU viszonylatában. A 2007. évi választások eredményeképpen Donald Tusk a Polgári Platform liberális-konzervatív párt színeiben lett az új miniszterelnök, és ezáltal az ország maga mögött hagyta az előző kormány idején tapasztalt feszült viszonyt az EU és a lengyel kormány között. A Donald Tusk vezette párt az EU-s tagság első évtizedének végéig volt kormányon. Összességében elmondható, hogy ezekben az időkben volt az EU-lengyel kapcsolatrendszer a legerősebb és legfejlődőképesebb. Ez azonban a 2015-ös lengyel választások eredménye miatt - ami kormányváltást eredményezett - megváltozott. Az újonnan megalakult kormány EU-ellenes lépései euroskepticizmust mutatottak az egész társadalom felé, kormányzati intézkedései pedig több kötelezettségszegési eljárást és jogállamisági eljárást vontak maguk után.⁴⁷

⁴⁵ Nabila Lalee: Poland and the EU: From Poster Child of European Integration to Enfant Terrible? 2019. p.28.

⁴⁶ Katarzyna Kolodziejczyk: Poland in the European Union. Ten years of membership. University of Warsaw, 2016. pp.9-10.

⁴⁷ Nabila Lalee: Poland and the EU: From Poster Child of European Integration to Enfant Terrible? 2019. p.30.

3.1.3. Csehország első évtizede az EU-ban

Csehország első 10 éve az Európai Unióban, hasonlóan a többi visegrádi országokhoz, tele volt viszontagságokkal. Elmondható, hogy a Václav Klaus vezette kormány ideje alatt a cseh kereskedelem a szignifikánsan nőtt, illetve több fontos területen is aktivitást mutatott az ország, úgy, mint az Európai Unió Keleti Szomszédsági Politikája, EU belső piaca, energiapolitika.⁴⁸

Václav Klaus és pártja a 2013.évi választásokig volt a hatalom birtokosa, úgyhogy csehek első évtizedét az EU-ban egészében a Polgári Demokrata Párt politikái és intézkedései határozták meg. Csehország európai uniós stratégiája és célkitűzései igazából egészen 2007-ig nem voltak hivatalosan megállapítva. Ez akkor változott meg, amikor kiderült, hogy 2009. év első felében az Európai Unió Tanácsának soros elnökségét fogja betölteni az ország. Ezt követően megjelent a célkitűzések listája, ami fontos prioritásokat foglalt magába. Az első az úgynevezett „versenyképes és nyitott Európa” programja, ami magába foglalta a személyek szabad mozgásának, az iparpolitikának, a szabad versenynek és innovációknak, valamint a kis- és középvállalkozásoknak a támogatását. A második cél a fenntartható és biztonságos energia politikája, a harmadik prioritás pedig az EU közös költségvetésének reformja volt. A negyedik prioritást egy szlogen jelölte: „Európa, mint globális játékos”, aminek a célja, hogy az EU a világban egy sokkal aktívabb szerepet tudjon betölteni. Végül az utolsó célkitűzés egy általános és az egész kontinensre vonatkoztatott üzenet volt, amely így hangzott: „Biztonságos és Szabad Európa.”⁴⁹ A fenti prioritások közül a 2008-as gazdasági válság hatásaira reagálva a cseh soros elnökség alatt a „versenyképes és Nyitott Európa” program előmozdításán volt a hangsúly.

3.1.4. Szlovákia első évtizede az EU-ban

Szlovákia első évtizedéről az Európai Unióban sokkal pozitívabb értelemben lehet beszélni, mint az eddig vizsgált visegrádi országok esetében. A gazdasági világválság előtti időszakban (2002-2008) az ország hatalmas gazdasági fejlődésnek örvendezhetett, mivel évente átlagosan 6% GDP növekedést realizált, ami az eurózona országainak átlagához mérve is háromszoros. A „visegrádi szomszédokkal” ellentétben az európai

⁴⁸ Vít Dostál: From Integration to Differentiation: The Czech Republic in the European Union Ten Years On. 2014. p.3.

⁴⁹ Uo. pp.4-8.

integrációba való beépülést Szlovákia rendkívül határozott elképzelésekkel megvalósította, amit az is jelzett, hogy a visegrádi négyek közül egyedülként csatlakozott az eurózónához 2009-ben. Az eurózónához való csatlakozást a társadalom oldaláról is támogatják, az Eurobarometer felmérése alapján a szlovák lakosság 78 százaléka támogatja az eurót.⁵⁰

Továbbá Szlovákia EU-s politikája egy folyamatos és felelős politikát fogalmazott meg a vizsgált időszakban. 2011-es görög pénzügyi mentőcsomag elutasítását leszámítva, a többi válságkezelési programot támogatta, úgy, hogy a belpolitikában ezzel nem szakította szét a társadalmat két pólusra. Ezen felül 2013-ban Robert Fico jelezte az Unió felé, hogy fiskális és gazdasági ügyekben egy szorosabb integrációban is részt venne, ami azt sugallja az Unió felé, hogy Szlovákia stabilan és hosszútávon is az európai integrációban hisz.⁵¹

3.2. A visegrádi négyek második évtizede az EU-ban

A visegrádi négyek újabb mérföldkőhöz értek 2024. május 1-jén, húszéves EU-tagságuk évfordulóján. Az első évtized kezdeti nehézségei és akklimatizálódása után, az elemzett tagállamok neve előtti „új” jelző kezd elhalványodni, aminek eredményeképpen az EU határozottabban elvárja, hogy a felzárkózásban további előrelépést mutassanak, és az uniós politikai, gazdasági és szociális kereteket szigorúbban betartsák.

3.2.1. A hatalmon lévő kormányok kapcsolata az EU-val

A harmadik (2014-2018) és a negyedik Orbán-kormány (2018-2022) és a 2022-ben hivatalba lépett ötödik Orbán kormány alatt Magyarország és az EU intézményei között, főként az Európai Bizottsággal, konfrontáció alakult ki. Ennek a legfőbb oka a kormány politikai kommunikációja, annak éles EU ellenessége, amit választási kampányként is szívesen felhasznált a 2018-as parlamenti választások kampányában, ahol Brüsszelt állította be az illegális bevándorlási okozóját. A 2022-es választásokat megelőzően is éles vita alakult ki az EU és a magyar kormány között a jogállamiságról, a demokrácia minőségének romlásáról, az uniós források befagyasztásáról, az orosz-ukrán háború miatt kialakuló szankciós politikáról, illetve a 2022-es választásokkal egyidejűleg megtartott gyermekvédelmi népszavazásról és az LMBTQ-jogok helyzetéről. 2010 óta egy

⁵⁰ Milan Nič, Marek Slobodník, and Michal Šimečka: Slovakia in the EU: An Unexpected Success Story? 2014. p.5.

⁵¹ Uo. pp.6-7.

euroszkeptikus fordulatfigyelhető meg a kormányhatalom részéről, több nemzetközi tanulmány is az euroszkeptikus pártok közé sorolja a FIDESZ-KDNP kormánykoalíciót. Ez nyomot hagy a kormánykoalíció szavazóbázisán is, ahogy ezt a Závecz Research 2021-es elemzése is alátámasztja, miszerint a FIDESZ szavazótáborának 61% EU-párti, míg az ellenzéki szavazóknak a 86%-a.⁵²

A Lengyelország második évtizedét az EU-ban a Jog és Igazságosság pártja kormányzati időszaka uralta, mivel 2015 és 2019-ben is ők nyerték a parlamenti választásokat. Összesen 8 éven keresztül voltak kormánypárt, egészen 2023.évi választásokig, ahol még mindig ők kapták meg a szavazatok nagyobb százalékát (35,4%) mégis a választásokat, a Donald Tusk vezette hárompárti koalíció nyerte. Hasonlóan Magyarországhoz, a lengyel második 10 év is inkább botrányokkal és negatívumokkal teli volt. Éles vita alakult ki az EU-val a jogállamiság, az abortusz tilalma, az anti-LMBTQ retorika használata, a lex Tusk, valamint az Európai Unió migrációs politikájának ellenzése miatt. A lengyel kormány kritikussai (az akkori ellenzék és az EU intézményei, főként a Bizottság) azért panaszkodtak, mivel szerintük a kormány illiberális és autoriter gyakorlatokat használ az igazságszolgáltatás és a média feletti kontroll megszerzése érdekében. A 2023. évi választások eredményeképpen új kormány alakult Lengyelországban, Donald Tusk vezetésével az országnak tanulnia kell előde hibaiból, hogyha meg akarja javítani kapcsolatait az EU-val.⁵³

Csehország helyzete és kapcsolatrendszere az EU-val a második évtizedre, az előző két országgal összehasonlítva, sokkal pozitívabb képet mutat. A pozitív hangulat alapját adják a hivatalban lévő köztársasági elnök, Petr Pavel nyilatkozatai és beszédei az EU intézményeiben, amire az Európai Bizottság elnöke, Ursula van der Leyen is bizakodásra okot adó választ adott Prágában, hangsúlyozva: a cseh kormány sikeresen végrehajtotta a korlátozó politikájának mérséklését. A fentebb említett szempontok alapján Csehország mostani helyzetéről elmondható, hogy egy sokkal aktívabb és konstruktívabb szerepkört

⁵² Bíró-Nagy András: Szeretlek is, meg nem is: A Fidesz szavazói és az Európai Unió. In: Az állandóság változása. Gondolat, Budapest, 2022. pp.1-7.

⁵³ Stefano Fella: Poland: The Law and Justice Government and relations with the EU, 2015-2023. 2024. pp.1-21.

vállalt az Európai közéletben, ami alapján a jövőben egy jobban konstruált és átláthatóbb integrációs politikát tud majd folytatni az EU-val.⁵⁴

Szlovákia esetében újra elmondható, hogy a visegrádi négyek közül a második évtizedben is megtartotta a legjobb kapcsolatrendszerét az EU-val, ennek oka, hogy a 2012-ben tartott előrehozott választásokon megválasztott második Fico-kormány EU párti politikát folytatott. A Fico-kormány politikai kommunikációja gyakran említett EU párti szlogeneket, amelyben kinyilvánítottak, hogy a közös költségvetési politikának egy mélyebb összehangolását kellene kialakítani, illetve, polgárközelibbé kell tenni az EU-t. Ezeken felül az akkor már harmadik Fico-kormány célkitűzései között említhető meg a jogállamiság javítása és a további belső piaci integráció. A 2018-sa választásokon Robert Ficot, Peter Pellegrini váltotta a miniszterelnöki pozícióban, aki elődje EU-párti politikáját tovább vitte. Az Eurobarometer felmérései alapján a szlovák állampolgárok támogatják a kormányaik EU-politikáját, továbbá szignifikáns többségük európai polgárnak tartja magát (76%), és több mint fele tudja, hogy milyen jogok illetik meg, mint európai polgár (59%)⁵⁵

3.2.2. Demokrácia-, kormányzási-, és korrupciós-indexek a visegrádi négyek vonatkozásában

Írásom ezen fejezetében bemutatom a visegrádi négyek két évtizedének változásait a demokrácia, kormányzási és korrupciós indexek vonatkozásában, tekintettel a némelyikükben tapasztalható jogállamisági hiányosságokra.

Kezdve a demokrácia-indexel: Míg 2006-ban a csatlakozást követő két évvel, az Economist Intelligence Unit 167 vizsgált országa közül Magyarország a 38., Lengyelország a 46., Csehország a 18., Szlovákia a 41.helyet foglalta el, a tagság első évtizede végén Szlovákia egy helyet javított, csakúgy, mint Csehország, Lengyelország két helyet javított, viszont Magyarország 11 helyet rontott besorolásán.⁵⁶ A második

⁵⁴ Ladislav Zemánek: Czech Republic external relations briefing: The Czech Positioning in the EU: Ideas & Results. 2023. pp.1-9.

⁵⁵ The Future of Slovakia and Its Relation to the European Union: From Adopting to Shaping EU Policies. 2023. <https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/soeu-2022-0053/html> (utolsó letöltés ideje: 2024.04.13.)

⁵⁶ Ágh Attila-Vértés András-Fleck Zoltán: Tíz év az Európai Unióban. Felzárkózás vagy lecsúszás? Kossuth Kiadó,2014. p.33.

évtized végéhez közelítve 2023-ban ugyanezen szervezet kiadta a legfrissebb értékelését, amiben Magyarország az 50., Lengyelország a 41., Csehország a 26., Szlovákia pedig a 44. helyet foglalja el. Magyarország esetében tehát tartós és szignifikáns romlás tapasztalható a demokrácia állapotában a tagság elnyerését követő 20 évben.⁵⁷

Kormányzási (országmenedzsment) index: A Bertelsmann Transformation Index 129 vizsgált országa alapján 2008-ban Magyarország a 18., Lengyelország a 53., Csehország a 20., Szlovákia az 5. helyen végzett, ezen értékelések 2014-re jelentősen megváltoztak, ahol már Magyarország 65., Lengyelország 6., Csehország, 17., Szlovákia 7. helyen állt. Ezen értékelések is mutatják, hogy míg Magyarország egy erős kormányzási-deficit alakult ki, addig Szlovákia az erős kormányzási képességét megtartotta, sőt Lengyelország pedig hatalmas fejlődésen ment keresztül.⁵⁸ 2024-re Csehország a 9., Magyarország a 103., Lengyelország az 51., Szlovákia pedig a 19. helyet tudhatta magáénak. A második évtized kormányzási képességet figyelembe véve Magyarország és Lengyelország esetében hatalmas csökkenést mutatott, míg Szlovákia esetében apró, addig Csehország esetén szignifikáns fejlődést.⁵⁹

Végül a korrupciós-index: A Transparency International 183 vizsgált ország kereti között megállapította, hogy 2003-2013 közötti évtizedben a visegrádi négyeknél a korrupciós mutatók nagyságrendileg nem változtak, mivel ez Magyarország esetében a 40. és a 47. hely, Lengyelország esetében a 64. és 38. hely, Csehországnál 54. és 57. hely, Szlovákiánál 59. és 61.hely. Az egyetlen ország a vizsgáltak közül, aki szignifikáns előrelépést mutatott az első évtizedben ezen szektorban az Lengyelország volt.⁶⁰ 2023-ban ugyanezen felmérés szerint Csehország 41., Lengyelország és Szlovákia azonos helyezéssel 47., míg Magyarország a 76. helyen zárt, ami jelentős romlást mutat a korrupció területén. Azonos értékelés alapján elmondható, hogy a visegrádi négyek

⁵⁷ Economist Intelligence Unit: Democracy Index 2023.Age of conflict.

⁵⁸ Ágh Attila-Vértes András-Fleck Zoltán: Tíz év az Európai Unióban. Felzárkózás vagy lecsúszás? Kossuth Kiadó,2014. p.35.

⁵⁹ Transformation index: East-Central and Southeast Europe. <https://bti-project.org/en/reports/regional-dashboard/ESE?&cb=00000> (utolsó letöltés ideje: 2024.04.13.)

⁶⁰ Ágh Attila-Vértes András-Fleck Zoltán: Tíz év az Európai Unióban. Felzárkózás vagy lecsúszás? Kossuth Kiadó,2014. p.41.

országai a korrupciós skálán való elhelyezkedésük szerint egy közepesen vagy mérsékelten korrupt ország besorolását kapták.⁶¹

3.2.3. A jogállamisággal kapcsolatos eljárások

Az Európai Unió Tanácsa a jogállamiságot egy széles fogalmi keretbe teszi, ami meghatározza, hogy a közhatalom minden szereplőjének a törvény által meghatározott korlátok között kell eljárnia. Ezen kívül még kiemeli, hogy jogállamiság magába foglalja az átlátható, elszámoltatható, demokratikus és pluralista jogalkotási folyamatot, a független és páratlan bíróságok által biztosított hatékony bírói védelmet, az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférést, valamint a hatalmi ágak szétválasztását. A jogállamiság ezen kívül megköveteli, hogy mindenki egyenlő jogvédelmet élvezzen. A kormánynak biztosítani kell az alapvető politikai és állampolgári jogok, valamint a polgári szabadságjogok védelmét és azoknak tiszteletben tartását. Ezen alapértékek védelmére az Európai Unióról szóló szerződés 7. cikke két eljárást ír elő. Magyarország és Lengyelország esetében az 7.cikk (1) bekezdése alapján indultak eljárások: „A 7.cikk (1) bekezdés értelmében a tagállom egyharmada, az Európai Parlament vagy a Bizottság indoklással ellátott javaslata alapján a Tanács megállapítja, hogy egyértelműen fennáll a veszélye annak, hogy egy tagállam súlyosan megsérti az alapítót a szerződés 2. cikkében említett értékeket.” A 7.cikk (1) bekezdése szerinti eljárás részeként a Tanács rendszeresen meghallgatásokat tart Magyarország és Lengyelország esetében.⁶²

3.2.3.1. A Lengyelországgal szembeni jogállamisági eljárások

A Jog és Igazságosság 2015-ös kormányra lépését követően, rövid időn belül, reformokat látott szükségesnek bevetni az igazságszolgáltatási rendszer működésének javítása, a korrupció kezelése, illetve a kommunista és a posztkommunista korszak bírónak befolyása megszüntetésének érdekében. Ezek a reformok oda vezettek, hogy jogi lépéseket indított az Európai Bizottság, az eljárás alapjaként az EU értékeinek súlyos megsértését vették alapul. 2016 júliusában és decemberében az Európai Bizottság

⁶¹ Transparency International: Corruption perceptions index 2023. https://www.transparency.org/en/cpi/2023?gad_source=1&gclid=Cj0KCQjw2uiwBhCXARIsACMvIU3SmeRknD4F8O9ELvJUhg7zu1CoToD2PMqjq24HuOs859Imf6ZmsCYaAi7KEALw_wcB (utolsó letöltés ideje: 2024.04.13.)

⁶² Council of the European Union: Rule of law. <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/rule-of-law/> (utolsó letöltés ideje: 2024.04.13.)

párbeszédet kezdeményezett Lengyelországgal, kijelentve, hogy a reformok miatt rendszerszintű veszély fenyegeti a jogállamiságot.⁶³

2017. december 20-án az Európai Bizottság újra kihangsúlyozta, hogy Lengyelország esetében egyértelműen fennáll a veszélye az EU értékeinek súlyos megszegése, ezért az Európai Unióról szóló Szerződés 7. cikke szerinti eljárás megindítását kezdeményezte.⁶⁴ A Bizottság aggályai a következők voltak: A független és jogszerű alkotmányossági felülvizsgálat hiánya, a lengyel igazságszolgáltatással kapcsolatos olyan új jogi szabályozás lengyel parlament általi elfogadása, amely komoly aggályokat vet fel a bírói függetlenséget illetően és jelentősen növeli Lengyelországban a jogállamiság rendszerszintű fenyegetettségét.⁶⁵

Az EU Tanácsa még nem tette meg a következő hivatalos lépéseket afelé, hogy meghatározza, hogy a 2. cikk értékeinek tényleges súlyos veszélye áll e fent Lengyelországban. Mindazonáltal 2017-2024 között meghallgatásokat tartott a két fél az ügy és a helyzet értékeléséről. Míg a Tanács kivár a döntéssel, addig némelyik EU intézmény ezt negatívan fogadja. Ilyen például az Európai Parlament is, amely 2022 márciusában elfogadott állásfoglalásában kijelentette, hogy sajnálja, hogy a Tanács képtelen előrelépést tenni a 7.cikk szerinti eljárásban Lengyelország és Magyarország esetében⁶⁶

2023. július 5-én az Európai Bizottság közzétette a 2023. évi jogállamisági jelentést Lengyelország esetében. Az éves jelentés tartalmazza, hogy a Bizottság szerint még komoly aggodalmak vannak a lengyel bírói függetlenséggel kapcsolatban, még akkor is, ha elfogadtak egy olyan törvényt, amely növeli a bírói függetlenség mértékét. A lengyel igazságszolgáltatás intézményrendszerét is komoly negatívumokkal jellemezte, főként a

⁶³ Stefano Fella: Poland: The Law and Justice Government and relations with the EU, 2015-2023. 2024. p.22.-23.

⁶⁴ Európai Parlament: Jogállamiság Magyarországon és Lengyelországban: vita és állásfoglalás. <https://www.europarl.europa.eu/news/hu/agenda/briefing/2022-05-02/6/jogallamisag-magyarorszagon-es-lengyelorszagban-vita-es-allasfoglalas> (utolsó letöltés ideje: 2024.04.13.)

⁶⁵ Az Európai Unió Tanácsa: Az Európai Unióról Szóló Szerződés 7. Cikkének (1) bekezdése szerinti indoklással ellátott javaslat a Lengyelországi jogállamiságról. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A52017PC0835> (utolsó letöltés ideje: 2024.04.13.)

⁶⁶ Stefano Fella: Poland: The Law and Justice Government and relations with the EU, 2015-2023. 2024. pp.25-26.

Nemzeti Bírósági Tanács és a Legfelsőbb Bíróság bírói függetlenségével kapcsolatban. Ezen felül a Bizottság megítélésében nem voltak kezdeményezések a magas szintű korrupció kezelése érdekében, éppen ezért továbbra is fennáll a veszély, hogy a törvény szelektív alkalmazásával a magas szintű korrupciós ügyek büntetlenséget élveznek. A bizottság szerint a lengyel kormány nem tett lépéseket a közszolgálati média független irányításának és szerkesztői függetlenségének fokozása érdekében sem.⁶⁷

3.2.3.2. A Magyarországgal szembeni jogállamiság eljárások

Ahogy már a fentiekben leírtam, Magyarország és az EU kapcsolatrendszere a magyar tagság második évtizedében jelentős mértékben megromlott, aminek egyik oka a jogállamiság helyzetének negatív megítélése Magyarország viszonylatában. A 2018. szeptember 12-én az Európai Parlament által elfogadott Sargentini-jelentés volt, amely részletesen bemutatta a jogállamiság egyes elemeinek sérelmét, ezek az alkotmányos és a választási rendszer, az intézmények függetlensége, korrupció, a magánélet védelme és adatvédelem, a szólásszabadság és a tudományos élet szabadsága, a vallásszabadság, az egyesületi szabadság, az egyenlő bánásmód, a kisebbségekkel szembeni intolerancia, a migránsok és menedékkérők alapvető jogai, valamint a gazdasági és szociális jogok.⁶⁸

Hasonlóan Lengyelországhoz, a Tanáccsal meghallgatásokat tart a jogállamiság ügyének értékeléséről (Általában a lengyel és a magyar meghallgatás egyszerre történnek).

2018. május 3-án az Európai Bizottság előterjesztette javaslatát, aminek lényege az volt, hogy miközben védve az uniós költségvetést, közben szankcionálja is azokat a tagállamokat, amelyek jogállamisági hiányosságaikkal veszélyeztetik az uniós költségvetés hatékony felhasználást. Ez közismert nevén a jogállamisági kondicionalitási mechanizmus. 2022. április 5-én a Bizottság elindította az eljárást Magyarországgal szemben, indokolásában a testület kiemelte: 2016 és 2020 között az uniós átlaghoz képest

⁶⁷ European Commission: 2023 Rule of Law Report Country Chapter on the rule of law situation in Poland. https://commission.europa.eu/document/download/b576c76e-0755-4690-9266-7895c4294433_en?filename=48_1_52627_coun_chap_poland_en.pdf (utolsó letöltés ideje: 2024.04.13.) pp.2-29.

⁶⁸ Az Európai Unió és Magyarország (v)iszonya: Sodródás az uniós döntéshozás perifériájára. A Political Capital és a Friedrich-Ebert-Stiftung tanulmánya 2023. pp.8-9.

nyolcszor annyi pénzügyi ajánlást küldtek az ország felé a regionális fejlesztés és a mezőgazdaság területén.⁶⁹

A jogállamiság kondicionalitási mechanizmus elindításával és a 7.cikkely (1) bekezdése alapján zajló eljárással már két jogállamisági eljárás van folyamatban Magyarországgal szemben. Éppen ezért a Tanács 2022 decemberében úgy döntött, hogy a Magyarországot a kohéziós alapból megillető 22 milliárd euróból, 6,3 milliárdot blokkol a jogállamisági kondicionalitási mechanizmus keretében. (Hozzáteszem, hogy azért nem az egész mennyiséget blokkolta, mivel 2022 decemberében a Bizottság és Magyarország kötött egy partnerségi megállapodást, ami alapján az ország hozzáférhet az uniós kohéziós alapból érkező pénzeknek⁷⁰) Ezen felül a 2022. decemberi jogállamiság mechanizmus eljárása kitér arra, hogy miket kell tennie Magyarországnak ahhoz, hogy a blokkolt uniós pénzeket megkapja. Ezek az úgynevezett 17 vállalat, és 27 szupermérföldkő, amiket a kormány napjainkig próbál teljesíteni.⁷¹

Az Európai Bizottság Magyarország részére is elküldte a 2023-as éves jelentését a jogállamiság állapotával kapcsolatban, amiben kiemeli, hogy a 2022-es éves jelentésben megfogalmazott igazságszolgáltatással kapcsolatos aggályokat a kormány az új szabályozással „jó útra helyezte”. Előrelépésként értékelte az Integritás Hatóság felállítását, ami az uniós források felhasználásának hatékonyabb felügyeletét eredményezi. Ezen felül a Bizottság kiemeli aggodalmát, hogy a médiapluralizmust érintő különböző kihívások kezelése terén nem történt előrelépés. Továbbra is aggodalomra ad okot mind a médiahatóság funkcionális függetlensége, mind a közszolgálati média szerkesztői és pénzügyi függetlensége.⁷²

⁶⁹ Uo. pp.14-16.

⁷⁰ Európai Bizottság: Uniós kohéziós politika 2021–2027: A Bizottság elfogadta a Magyarországgal kötött partnerségi megállapodást. https://hungary.representation.ec.europa.eu/unios-kohezios-politika-2021-2027-bizottsag-elfogadta-magyarorszaggal-kotott-partnersegi-2022-12-22_hu (utolsó letöltés ideje: 2024.04.13.)

⁷¹ Az Európai Unió és Magyarország (v)iszonya: Sodródás az uniós döntéshozás periferiájára. A Political Capital és a Friedrich-Ebert-Stiftung tanulmánya 2023. pp.20-25.

⁷² European Commission: 2023 Rule of Law Report Country Chapter on the rule of law situation in Hungary. letölthető innen: https://commission.europa.eu/document/download/d69f242b-bd69-4e15-976f-870470b72b55_hu?filename=41_1_52623_coun_chap_hungary_hu.pdf (utolsó letöltés ideje: 2024.04.13.)

(Csehország⁷³ és Szlovákia⁷⁴ esetében is évente kiadja a Bizottság ezen jelentéseket, de azokban az országokban messze nem annyira komolyak a jogállamisággal kapcsolatos problémák, mint Lengyelország és Magyarország esetében).

3.2.4. Kötelezettségszegési eljárások

A nagy média figyelmet kapó jogállamisági eljárások mellett, az összes EU-s tagállam esetében, jelen vannak a kötelezettségszegési eljárások. Ezen eljárások témái sokkal szélesebb jogi, politikai és gazdasági dimenzióban zajlanak. A kötelezettségszegési eljárások alapvető eszközei az uniós jog tiszteletben tartásának és hatékony végrehajtásának.⁷⁵ Az EU-szerződések értelmében a Bizottság jogi lépéseket indíthat olyan ország ellen, amely nem hatja végre az uniós jogot. Miután a Bizottság észleli az ügyet, és az adott ország többszöri felszólítás és kommunikáció után sem hajlandó végrehajtani az uniós jogot, akkor a Bizottság az ügyet az Európai Unió Bírósága elé utalhatja, amely pénzügyi szankciókat szabhat ki. A kihirdetett szankcióban a pénzbírság nagysága több faktor alapján megállítandó: a megsértett szabályok fontossága és a jogsértés általános és különös érdekekre gyakorolt hatása, az időintervallum nagysága amikor az uniós jogot nem alkalmazták, az adott ország fizetési képessége, amely hatására a bírság elrettentő hatást tud biztosítani.⁷⁶

Az Európai Bizottság minden évben jelentést publikál az uniós jog előző évi alkalmazásának összesítéséről. Ezekben a jelentésekben a Bizottság áttekinti az uniós jog tagállamok általi alkalmazásának kulcsfontosságú szempontjait és a Bizottság által annak legújabb (jelenleg 2022-ben történő) végrehajtása érdekében tett intézkedéseit. Ezen ismertetési a Bizottság politikai prioritásai szerint történik.⁷⁷

⁷³European Commission: 2023 Rule of Law Report Country Chapter on the rule of law situation in Slovakia letölthető innen: https://commission.europa.eu/document/download/bbc910bb-df4a-49df-a86e-3b6c7b7ebb83_en?filename=56_1_52633_coun_chap_slovakia_en.pdf (utolsó letöltés ideje: 2024.04.13.)

⁷⁴European Commission: 2023 Rule of Law Report Country Chapter on the rule of law situation in Czechia letölthető innen: https://commission.europa.eu/document/download/266a09d8-1d5f-4e30-8121-c92830195d88_en?filename=12_1_52570_coun_chap_czechia_en.pdf (utolsó letöltés ideje: 2024.04.13.)

⁷⁵ Department for European Affairs Presidency of the Council of Ministers: Infringement procedures. <https://www.affarieuropei.gov.it/en/activity/infringement-procedures/> (utolsó letöltés ideje: 2024.06.06.)

⁷⁶ European Commission: Infringement procedure. https://commission.europa.eu/law/application-eu-law/implementing-eu-law/infringement-procedure_en (utolsó letöltés ideje: 2024.06.06.)

⁷⁷ European Commission: 2022 Annual Report on monitoring the application of EU law. <https://commission.europa.eu/law/application-eu-law/implementing-eu-law/infringement->

A visegrádi négyek vizsgálatában a dolgozatomban a 2018-2022 időintervallum kötelezettségszegési eljárásainak bemutatására összehasonlítására fogok koncentrálni.

Magyarország esetében a vizsgált négy évben 129 kötelezettségszegési eljárás indult. Fontos kijelenteni, hogy az eljárási témák széleskörűek, de egy ország viszonylatában gyakran előfordul, hogy évről, évre ugyanazon témamatematika mentén folynak az eljárások. Magyarország ellen a legtöbbször indított eljárások a következő területeken folyt: Mobilitás és közlekedés (27 alkalommal), Igazságszolgáltatás, alapvető jogok, állampolgárság (12 alkalommal), Energia (11 alkalommal), Migráció és belügyek (17 alkalommal), Egészség és élelmiszerbiztonság (7 alkalommal).⁷⁸

Lengyelország a vizsgált időben hasonlóan Magyarországhoz, rengeteg kötelezettségszegési eljárással kellett szembenéznie, pontosan 161-gyel. A főbb, gyakran visszatérő területek a következők voltak: Energia (14 alkalommal), Környezet (25 alkalommal), Belső piac (13 alkalommal), Migráció és belügyek (11 alkalommal), Igazságszolgáltatás, alapvető jogok, állampolgárság (20 alkalommal), Mobilitás és közlekedés (27 alkalommal).⁷⁹ Ehhez képest Csehországban, hasonlóan az imént vizsgált két országhoz, a már említett területek ugyanúgy megjelennek, de két terület kiemelkedik, melyek: Pénzügyi stabilitás, pénzügyi szolgáltatások és tőkepiaci unió (16 alkalommal), Adó- és vámunió (15 alkalommal).⁸⁰ 2018-2022 között Szlovákia ellen 111-szer indítottak kötelezettségszegési eljárásokat, nagyjából hasonló területeken és mennyiségben, mint a többi visegrádi ország esetében. Szlovákia leggyakrabban eljáró területei: Környezet (25 alkalommal), Igazságszolgáltatás, alapvető jogok, állampolgárság (12 alkalommal), Mobilitás és közlekedés (14 alkalommal).⁸¹

[procedure/2022-annual-report-monitoring-application-eu-law_en#member-states](https://commission.europa.eu/law/application-eu-law/monitoring-eu-law/member-states) (utolsó letöltés ideje: 2024.06.06.)

⁷⁸ European Commission: Hungary 2022: 2022 Annual Report on monitoring the application of EU law. https://commission.europa.eu/law/application-eu-law/monitoring-eu-law/hungary-2022_en (utolsó letöltés ideje: 2024.06.06.)

⁷⁹ European Commission: Poland 2022: 2022 Annual Report on monitoring the application of EU law. https://commission.europa.eu/law/application-eu-law/monitoring-eu-law/poland-2022_en (utolsó letöltés ideje: 2024.06.06.)

⁸⁰ European Commission: Czechia 2022: 2022 Annual Report on monitoring the application of EU law. https://commission.europa.eu/law/application-eu-law/monitoring-eu-law/czechia-2022_en (utolsó letöltés ideje: 2024.06.06.)

⁸¹ European Commission: Slovakia 2022: 2022 Annual Report on monitoring the application of EU law. https://commission.europa.eu/law/application-eu-law/monitoring-eu-law/slovakia-2022_en

Az ismertetett témakörben a visegrádi országokról közösen elmondható, hogy nagyjából azonos területeken (országoként megjelenő egyéni területekkel is) zajlanak a kötelezettségszegési eljárások. Ennek az oka, hogy a Bizottság a politikai prioritásai alapján ismerteti ezeket az eljárásokat. A kötelezettségszegési eljárások fontosak az uniónak, főként azért, hogy az uniós jogrendszert egységessé tegyék, de elmondható, hogy az uniós jog beépítése az adott nemzeti jogrendszerbe, mindig komplikált lesz az értelmezés, összeegyeztetés, megvalósítás keretében.

4. Az uniós tagság gazdasági dimenziójának értékelése

A 2004-es csatlakozás a visegrádi négyek számára nem csak politikai és jogi változásokat idézett elő, hanem hatalmas gazdasági változásokat is. A lassan végéhez érő két évtizedes EU tagság a visegrádi országok számára lehetőségeket kínált a gazdasági felzárkózás és a társadalmi kohézió fokozása területén is., Írásom harmadik fejezete a vizsgált országok eurózónához való viszonyát, valamint az EU kohéziós politikája keretében felhasznált pénzügyi források kérdését járja körbe.

4.1. Visegrádi négyek gazdasági útja a két évtized EU tagság alatt

A Gazdasági és Monetáris Unió (GMU) megalakítására már 1969 óta voltak igények és tervek is, de bevezetése az 1993-ban hatályba lépő Maastrichti-szerződéshez köthető. Célkitűzései közé tartozik, hogy a tagállamoknak segítsen egy fenntartható gazdasági növekedést és magas szintű foglalkoztatottságot elérni, felelős döntéshozatal révén, amely 3 fő célt foglal magába: árstabilitás, makrogazdasági egyensúlyhiányok tagállamokon belüli kialakulásának megelőzése, végül pedig a belső piac zavartalan működésének biztosítása.⁸²

A Gazdasági és Monetáris Unió a gyakorlatban magába foglalja a gazdasági uniót, amely a nemzeti költségvetési és gazdaságpolitikák koordinációját jelenti, emellett a monetáris uniót, amely maga az euróövezetre vonatkozó egységes politika, és amelyet az Európai Központi Bank határoz meg.⁸³

[procedure/2022-annual-report-monitoring-application-eu-law/slovakia-2022_en](#) (utolsó letöltés ideje: 2024.06.06.)

⁸² Európai Parlament: A Gazdasági és Monetáris Unió története. letölthető innen: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hu/sheet/79/a-gazdasagi-es-monetaris-unio-tortenete> (utolsó letöltés ideje: 2024.04.14.)

⁸³ Európai Unió Tanácsa: Gazdasági és monetáris unió. letölthető innen: <https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/emu-deepening/> (utolsó letöltés ideje: 2024.04.14.)

4.1.1. Az euróövezet

A GMU egyik legmeghatározóbb eleme a közös valuta. Az euró ráadásul az európai polgárok számára a legkézelfoghatóbb integrációs eredmény. Nem elhanyagolható, hogy a közös európai valuta a világ második legfontosabb fizetőeszköze az amerikai dollár után. Jelenleg a 27 uniós tagállamból, 20-nak hivatalos fizetőeszköze az euró, a visegrádi négyek közül csak Szlovákiában.⁸⁴

Ahhoz, hogy valamely tagállam csatlakozni tudjon az eurózónához, nem elég uniós tagnak lennie és a koppenhágai kritériumokat teljesíteni. Ezen felül egy új kritériumrendszer teljesítése szükséges, amelyeket maastrichti konvergenciakritériumoknak neveznek (ilyen például az árstabilitás, stabil államháztartás, árfolyam-stabilitás). Habár Dánia kivételével valamennyi EU-tagállam jogi kötelezettsége az euró bevezetése, az Unió nem határozott meg konkrét határidőt erre vonatkozóan, az eurózónához való csatlakozáshoz szükséges konvergenciakritériumok teljesítésének ütemezése a tagállamok elhatározásának függvénye.⁸⁵

Magyarország esetében 2004 és 2010 közötti kormányok célja volt a mielőbbi csatlakozás az eurózónához, folyamatosan jelölték ki középtávú csatlakozási dátumokat. (Gyurcsány Ferenc 2006-ban 2010-et jelölte ki, mint lehetséges csatlakozási évet). Az eurózónához való csatlakozáshoz való magyar viszonyban a 2010-es kormányváltást követően azonban változás következett be: 2011-ben a csatlakozás dátumát 2020-ra tolták ki, amit Matolcsy György akkori pénzügyminiszter azzal indokolt, hogy az euróövezet sem tudta magát megvédeni a gazdasági válság során. 2015-ben már Orbán Viktor miniszterelnök nyilatkozta azt, hogy az euró bevezetését el kell engedni.⁸⁶

Csehország⁸⁷ és Lengyelország⁸⁸ esetében is elmondható, hogy az eurózóna pozitív hatásai ellenére, nem tették a hivatalos fizetőeszközükké az eurót. Az EU csatlakozással mindkét ország jogi kötelezettséget vállalt, hogy csatlakozni fog az eurózónához, de a

⁸⁴ Európai Unió: Az eurót használó országok. letölthető innen: https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/euro/countries-using-euro_hu (utolsó letöltés ideje: 2024.04.15.)

⁸⁵ Uo.

⁸⁶ Menich- Jónás Judit: Az euró bevezetése Magyarországon. Edutus Egyetem, 2021. pp.1-18.

⁸⁷ Ivo Šlosarcík: The Czech Republic – impacts of and experience with EU membership. Eastern Journal of European Studies, 2011. pp.5-6.

⁸⁸ Our Europe: 15 years of Poland in the European Union. 2019. p.232-238.

2008-as gazdasági válság hatására és a belpolitikai légkör miatt azóta sincsen törekvés arra, hogy bevezessék, inkább a saját szuverén árfolyampolitikájukban hisznek.

Szlovákia az egyetlen ország a visegrádi négyek közül, amely csatlakozott az eurózónához. Csatlakozásuk alapjaként szolgált a 2000-es évek gazdasági növekedése és a piaci reformok sikeressége. Az eurózóna tagság elérésében nagy szerepet játszott annak belpolitikai támogatása, a 2006-os választások után Robert Fico lett a kormányfő, aki a Szlovák Nemzeti Bank közreműködésével kialakította az eurózónához való csatlakozás stratégiáját, és 2009 januárjában Szlovákia bevezette az eurót, aminek hatására Szlovákia nem csak a felzárkózásban tűnik ki, hanem a régió éllovasa is lett. Az eurózónához való csatlakozás társadalmi támogatottsága kezdetben is erős volt, és azóta is megtartotta a szintet, amit az Eurobarometer felmérése bizonyít, miszerint a szlovák társadalom 78 százaléka támogatja a közös valutát.⁸⁹

A kérdés a V4-ek vizsgálatában, hogy mik azok az érvek vagy ellenérvek, amely miatt a kimaradott országok jobban bíznak a saját szuverén valutájukban, és hogy a szlovák tapasztalat miért nem elég a meggyőzésre. Fontos előre kijelenteni, hogy amennyire csupán gazdasági kérdésnek is tűnik, a döntéshozatal politikai része azért ennél összetettebb. Távolról nézve, a V4-ek számára két gazdasági célt jelent az eurózónához való csatlakozás. Az egyik, hogy a szlovák tapasztalatból kiindulva, segítene a gazdasági növekedésük felgyorsításában, másik, hogy az EU legfejlettebb országaival való valós konvergenciát is megnövelné. Ezek elérése jelentős véleményformáló erővel bírna, mind a politikai elitnél, illetve a társadalomnál is, hogy milyen érzéssel viszonyulnak az EU tagságuk sikerességének értelmezésében. Ezeken felül az eurózónához való csatlakozás pro oldalán említhetjük, hogy ezzel a Visegrádi négyek befolyását és megítélését is növelhetné az EU-ban, valamint a Kelet-Nyugat megosztottsági kérdéskör problematikáját is csökkentené⁹⁰. Szlovákia 15 éve az eurózóna egyik tagállama, és azóta is mint a politikai elit, mint a társadalom az EU tagságuk egyik legjobb döntésüknek ítélik meg. Ennek az oka a következő, hogy a közös valuta bevezetésével, a szlovák gazdaság előtt olyan lehetőségek nyíltak meg amelyek hatására a gazdasági stabilitása növekedett (főként az exportőrök és az importőrök számára), a munkaadók számára az euró

⁸⁹ Milan Nič, Marek Slobodník, and Michal Šimečka: Slovakia in the EU: An Unexpected Success Story? 2014. Visegrad Found. pp.5-10.

⁹⁰ Globsec: Slovakia celebrates its 10th birthdays in the eurozone while its neighbours are still playing the 'wait and see' game. <https://www.globsec.org/what-we-do/publications/slovakia-celebrates-its-10th-birthdays-eurozone-while-its-neighbours-are> (utolsó letöltés ideje: 2024.06.05.)

megszüntette az árfolyamkockázatot, csökkentette a tranzakciós költségeket, valamint a több különböző pénznemben vezetett számlavezetés költségeit.⁹¹

A további három ország vizsgálatában elmondható, hogy optimistán nézve a közeljövőben Csehország van a legközelebb ahhoz, hogy csatlakozzon, de Petr Fiala miniszterelnök kijelentette, hogy a téma csak a 2025-ös választás után lehet újra aktuális. Addig is a miniszterelnök kiemeli, hogy az ország még az egységes bevezetés kritériumait sem teljesíti. Csehországnak előbb formába kell hoznia államháztartását.⁹² Magyarország és Lengyelország esetében az elutasítás a csatlakozástól főként politikai okokra vezethető vissza, minthogy gazdaságira. 2024. április 29-án Lengyelország pénzügy minisztere Andrzej Domanski, kijelentette, hogy az ország még mindig nem áll készen az euró valuta bevezetésére.⁹³ Hasonló a helyzet Magyarországon is, a már említett 2015-ös miniszterelnöki beszéd óta az álláspont nem változott, a szuverén magyar valuta megtartásának fontossága.

4.1.2. Kohéziós politika

A 2004-es keleti bővítés hatására az újonnan csatlakozó tíz ország szignifikánsan alacsonyabb fejlettségi szintje miatt az EU tagállamai közötti fejlettségbeli különbségek nagy mértékben megnöttek. Az új tagállamok (beleértve a visegrádi négyeket) a régi 15 EU-s tagállamok fejlettségi szintjének csak az 50%-át érték el. Az európai kohéziós politika alapja a tagállamok közötti fejlettségi szint csökkentése, a fenntartható gazdasági növekedés elérése, a munkanélküliségi és foglalkoztatottsági problémák megoldása, illetve a gazdasági és szociális kohézió elérése. Ezeknek a finanszírozását az Európai Kohéziós Alap biztosítja.⁹⁴

⁹¹ Reporting Democracy: 20 years in the EU: Slovakia and the single currency. <https://balkaninsight.com/2024/05/06/20-years-in-the-eu-slovakia-and-the-single-currency/> (utolsó letöltés ideje: 2024.06.05.)

⁹² Expats.cz: Why Czech PM is saying 'not yet' to euro adoption. <https://www.expats.cz/czech-news/article/fiala-czechia-is-not-yet-ready-for-euro-adoption> (utolsó letöltés ideje: 2024. 06.05.)

⁹³ Poland is still not ready to adopt the euro, its Finance Minister says. <https://www.thehindu.com/news/international/poland-is-still-not-ready-to-adopt-the-euro-its-finance-minister-says/article68124467.ece> (utolsó letöltés ideje: 2024. 06.05.)

⁹⁴ Kengyel Ákos: Kohéziós politika és felzárkózás az Európai Unióban. Akadémiai Kiadó Zrt. 2015. pp.44-45.

A visegrádi négyek már a hivatalos EU csatlakozásuk előtt lehetőségeket kaptak a közösségi költségvetésből származó fejlesztési források használatára, például a PHARE-program (piacgazdasági szektor) és SAPARD-program (mezőgazdasági szektor) keretein belül.⁹⁵ Azóta már egy csonka és két teljes költségvetési időszakon van túl a négy ország.

Magyarország, amikor belépett az Európai Unióba, egy uniós hosszútávú költségvetési ciklus közepén tartottak, ami 2006-ig tartott, ezt nevezik az újonnan csatlakozott tagállamok körében a „csonka költségvetési ciklusnak”. Ezen időszak alatt az ország közel 800 milliárd forint értékű támogatást kapott a strukturális és kohéziós alap forrásaiból. A pénzügyi források három célterületre érkeztek: a fejlődésben lemaradt régiók fejlődésének elősegítése, a strukturális nehézségekkel küzdő térségek gazdasági és társadalmi szerkezetváltásának támogatása, valamint az oktatási, képzési és foglalkoztatási politikák és rendszerek kiigazításának és korszerűsítésének támogatása. Magyarországon ezeket a célkitűzéseket a Nemzeti Fejlesztési Terv kidolgozott stratégiája alapján szerették volna megvalósítani. A második költségvetési ciklus (2007-2013) hatalmas növekedést tartalmazott a koncentrált fejlesztési források mennyiségén. Az Új Magyar Fejlesztés Terv (ÚMFT) és a Magyarország Vidékfejlesztési Program összesen közel 28,78 milliárd euróval gazdálkodhatott. Az ÚMFT dokumentumában kiemelt fontosságot kapott forrás felhasználási területként a területi különbségek növekedéséből fakadó problémák, ami nem csak régiós szinten, hanem kistérségi szinten is magas. A terv 6 prioritási területet foglalt magába: gazdaságfejlesztés, közlekedésfejlesztés, társadalom megújulása, környezet és energetikai fejlesztés, területfejlesztés, és államreform. A harmadik költségvetési ciklus (2014-2020) vitás körülmények között alakult ki, mivel egyre nagyobb visszhangot kapott a forrásokkal való visszaélés kockázata Magyarország esetében. Éppen ezért az EU a takarékoság elve mellett tette le a voksát, így a források mennyiségi kismértékben csökkent. Az ország érdekében álló legfontosabb prioritásokat a Széchenyi 2020, vagyis „Magyarország Partnerségi Megállapodása a 2014-2020-as fejlesztési időszakra” című dokumentum fogalmazta meg, amely a következő volt: „fenntartható, magas hozzáadott értékű termelésre és foglalkoztatás bővítésére épülő gazdasági növekedés”⁹⁶. Ehhez az átfogó nemzeti fejlesztési cél mellett öt, jobban területorientált, prioritást foglalmaztak meg:

⁹⁵ Kiss Gábor Ferenc: Regionalitás az Európai Unió kohéziós politikájában. (Doktori értekezés) Budapesti Corvinus Egyetem Nemzetközi Kapcsolatok és Politikatudományi Doktori Iskola, Budapest 2021. pp.93-95.

⁹⁶ Uo. p.103.

energia- és erőforráshatékonyság növelése, társadalmi felzárkózási és népesedési kihívások kezelése, helyi és térségi fejlesztések megvalósítása.⁹⁷ A 2021-2027-es költségvetési ciklusban Magyarország számára 22 milliárd euró értékű pénzügyi forrást állapítottak meg. A ciklus prioritásai: méltányos éghajlatvédelmi átállás és tiszta környezet, a gazdasági versenyképesség fellendítése, a munkaerőpiac, a minőségi oktatás és a hátrányos helyzetű csoportok támogatása. Magyarországnak köteles ún. feljogosító feltételeknek eleget tenni, azért, hogy az alapoknak hatékony és eredményes végrehajtása legyen. Ilyen feltételek a jogállamisági feltételrendszer, az igazságszolgáltatás függetlenségének hiányosságának pótlása. A feltételek megsértése esetén az országtól megvonják a három operatív program forrásait, amennyiben, ha a helyzetet két éven belül orvosolni tudják, az uniós forrásokra jogosultak maradnak.⁹⁸

Csehország egy Lengyelország esetében is a kohéziós politika alapját a gazdasági és társadalmi kohézió megteremtése adja. Elmondható, hogy az az ország kapja a legtöbb Kohéziós Alap forrást, amely a legszegényebb, illetve a régiói messze az európai átlag szintje alatt vannak. Csehország és Lengyelország ezen kategóriába sorolható. Míg 2004-ben az egy főre jutó GDP százalékos arányában Csehország az EU-s átlag 78%-át érte el, addig Lengyelország csak az 50%-át. A 2013-as év költségvetés ciklusának végén, köszönhetően a Kohéziós és Strukturális Alapoknak, mind a cseheknek, mind a lengyeleknek egy erős gazdasági fejlődés alakult ki 2010-2016-os időszakban. Az első teljes költségvetési ciklus (2007-2013) az Európai Bizottság megfogalmazta azokat a területek, ahol az érkező források segítségével fejlődést kell mutatniuk az országoknak. Csehország esetében a versenyképes gazdaság, a nyitott és rugalmas társadalmi kohézió, a vonzó környezet kialakítása, valamint kiegyensúlyozott fejlődés az ipari és mezőgazdasági régióknál. Lengyelország esetében a közintézmények működési színvonalának javítása és partnerségi mechanizmusok fejlesztése, a humán tőke segítése és a társadalmi kohézió javítása, a versenyképesség javítása és az infrastruktúra korszerűsítése, innováció és a szolgáltatói szektor fejlesztése, a lengyel régiók versenyképességének növelése, valamint a vidéki térségek strukturális változásainak

⁹⁷ Uo. pp.97-105.

⁹⁸ Európai Bizottság: Uniós kohéziós politika 2021–2027: beruházás a méltányos éghajlatvédelmi és digitális átállásba Magyarország közigazgatási kapacitásának, átláthatóságának és korrupció elleni küzdelmének megerősítése mellett. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hu/ip_22_7801 (utolsó letöltés ideje: 2024.04.15.)

támogatása.⁹⁹ Csehország és Lengyelország esetben is a 2021-2027-es költségvetési ciklus további jelentős forrásokat biztosít. Lengyelország erre az időszakra 76,5 milliárd euróval számolhat, amelynek prioritásai: az energiafüggőség csökkentése és a környezet védelme, a gazdaság és a társadalom digitális átalakítása, társadalmilag befogadó és ellenálló közösségek építése, fenntartható halászati-ágazat.¹⁰⁰ Csehország pedig 21,4 milliárd eurót kap a zöldebb és digitálisan felszerelt Csehország, energiahatékonyabb közlekedés, foglalkoztatás, készségek és társadalmi befogadás támogatásának célkitűzéseire.¹⁰¹

Szlovákia is fejletlen országgént csatlakozott az Unióhoz, nagy regionális, infrastrukturális, gazdasági lemaradással. Az Európai Bizottság 2014-es jelentése alapján Szlovákiáról elmondható, hogy ő rendelkezik a legnagyobb arányban a társfinanszírozásokkal (Európai Regionális Fejlesztési Alap, Európai Szociális Alap, Kohéziós Alap), a teljes állami beruházások közel 80 százaléka uniós forrásból valósul meg. Ezen beruházások a következő célkitűzésekre koncentrálnak: közlekedési infrastruktúra fejlesztése, környezetvédelem javítása, vízügyi ágazat támogatása, kutatás-fejlesztés, információs és kommunikációs technológiák beszerzése és hatékony használata, valamint városfejlesztés.¹⁰² Szlovákia a 2021-2027-es költségvetési ciklusra 12,8 milliárd értékű forrásra jogosult, amely segítségével fejleszteni tudja majd az ország zöldebb átmenetét az energia szektorban, a digitális átállást és a gazdasági versenyképesség fellendítését, munkahelyteremtő programok létrehozását, illetve a fenntarthatóbb vízügyi-ágazatot.¹⁰³

⁹⁹ Małgorzata Dziembała: Cohesion Policy in Poland and in the Czech Republic – Challenges and Prospects. 2019. pp1-20.

¹⁰⁰ Európai Bizottság: EU Cohesion Policy: Commission adopts €76.5 billion Partnership Agreement with Poland for 2021 – 2027. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_4223 (utolsó letöltés ideje: 2024.04.16.)

¹⁰¹ Európai Bizottság: EU cohesion policy: Commission adopts €21.4 billion Partnership Agreement with Czechia for 2021-2027. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_3209 (utolsó letöltés ideje: 2024.04.16.)

¹⁰² Eva Výrostová, Tomáš Výrost: Cohesion policy and regional development – the case of Slovakia. 2019. pp.99-109.

¹⁰³ Európai Bizottság: EU Cohesion Policy: Commission adopts €12.8 billion Partnership Agreement with Slovakia for 2021-2027. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_4510 (utolsó letöltés ideje: 2024.04.16.)

A visegrádi országok szempontjából elmondhatjuk, hogy a kohéziós politika az egyik legfontosabb integrációs szakpolitika, amely segítségével az EU csatlakozásuk előtti célokat megtudják valósítani. A jövőben ez ad esélyt arra, hogy a gazdasági és társadalmi szektorokban elérjék azt a felzárkózási szintet, ami alapján a két évtizedes „elmaradott” jelzőt a „felzárkózott” jelzőre változtathatják.

5. Az uniós tagság társadalmi megítélése és támogatottsága

Írásom utolsó fejezete a visegrádi négyek társadalmainak véleményét fogja körbejárni az Európai Unióról, valamint annak intézményeiről. Dolgozatom ki fog térni a vizsgált országok viszonylatában az Európai Unió megítélésére, a társadalomban kialakult euroszkepticizmus mértékére, valamint annak bel- és külpolitikai okaira.

5.1 Az Európai Unió megítélése Magyarországon

Az uniós csatlakozás óta eltelt 20 évben a magyar belpolitika egyik legfontosabb és kérdése lett az európai integrációhoz, az Európai Unióhoz, azok intézményeihez, és eredményeihez való viszonyulás. Az Unióhoz való viszony szempontjából két táborra lehet bontani a magyar pártok állásfoglalását. Az egyik ilyen a 2010-től regnáló FIDESZ-KDNP kormányoldal, amely az euroszkeptikus pártok táborának legnagyobb szavazóbázisával rendelkezik. Bíró-Nagy András a Závach Research adatait alapul véve megállapították, hogy a kormánypárti oldalról közvetített negatív, euroszkeptikus kommunikáció ellenére a szavazótáboruk 60%-a az unió tagság támogatói táborát erősíti. Az ellenzéki pártok szavazói jelentik a megosztott magyar társadalom másik oldalát, legyenek azok a baloldalt képviselők, mint a DK, MSZP, MOMENTUM. Ezen ellenzéki pártcsoport szavazói általánosan körülbelül 90%-a képezi azt a réteget, amely EU-párti és pozitív véleménnyel van az integrációról és az EU-ban maradás tervéről.¹⁰⁴

Bíró-Nagy András és Laki Gergely a 2019-es tanulmányához (15 év után: Az Európai Unió és a magyar társadalom) személyes interjúkra adott válaszokat használtak fel, hogy megtudják arra a kérdésre keresni a választ, hogy társadalomnak mi jut eszébe az Európai Unióról. A három legtöbb említést kapó válasz a következő volt: uniós támogatások/ gazdasági fejlődés, migráció, közösség. Ezekből a válaszokból is látható a társadalmi

¹⁰⁴ Bíró-Nagy András: Milyen Európát Szeretnénk? A magyar társadalom az Európai Unió 2023-ban, Friedrich-Ebert-Stiftung – Policy Solutions, 2023, p.16.

megosztottság az Unióval kapcsolatban. Míg az első helyen egy pozitív gondolat kapott helyet, amely segíti a társadalmi és gazdasági fejlődést, addig a második legtöbbet kapott válasz (migráció) igenis, a kormányzati kommunikáció hatása, amellyel kapcsolatban szinte kizárólag semleges, főként negatív véleménnyel vannak a válaszadók.¹⁰⁵ Ehhez képest 2023-ban Bíró-Nagy legfrissebb tanulmányában már a migrációt felváltotta a schengeni övezet.¹⁰⁶

Összeségben elmondható, hogy a magyar társadalom közel háromnegyede (pontosan 65%-a 2019-ben, 2023-ban már 72%-ra növekedett¹⁰⁷) a negatív kormánykommunikáció ellenére is pozitív véleménnyel van az Európai Unióról. Ezen felül pártokon átívelő konszenzus alakult ki az országban arról, hogy igenis az első 15 év uniós tagság előnyös hatással volt az országra (2019-ben 75%-a).¹⁰⁸ A két évtized globális eseményeit és kríziseit figyelembe véve elmondható, hogy a 2008-as pénzügyi válság, a 2010-es euróválság, a 2015-ben kezdődött menekültválság, a 2020-2021-es Covid-19 válság, illetve a 2021 óta tartó energiaválság során ezek a pozitív számok arányaiban csökkentek ezen krízisek negatív hatásai miatt, de összeségben elmondható, hogy ezen nehéz időszakokban is az EU támogatottsága az 50%-ot közelítette, általában át is lépte azt.¹⁰⁹ 2023-ban 72 százalék szavazna arra egy népszavazáson, hogy Magyarország maradjon az Európai Unióban. Ezen felül mint a kormánypárti szavazók, mint az ellenzéki szavazók egyetértenek abban, hogy a jövőben az Európai Uniónak három értéket kellene képviselnie, ezek: a béke, az uniós polgárok életszínvonalának javítása, valamint a demokrácia és a jogállam védelme.¹¹⁰

¹⁰⁵ Bíró-Nagy András- Laki Gergely: 15 év után: Az Európai Unió és a magyar társadalom. Friedrich-Ebert-Stiftung – Policy Solutions, 2019. p.8.

¹⁰⁶ Bíró-Nagy András: Milyen Európát Szeretnénk? A magyar társadalom az Európai Unió 2023-ban, Friedrich-Ebert-Stiftung – Policy Solutions, 2023, p.16.

¹⁰⁷ Uo.

¹⁰⁸ Bíró-Nagy András- Laki Gergely: 15 év után: Az Európai Unió és a magyar társadalom. Friedrich-Ebert-Stiftung – Policy Solutions, 2019.pp.14-15.

¹⁰⁹ Magyarország 20 éve az EU-ban: Hogyan változott a lakosság bizalma az Európai Unióval szemben? <https://gki.hu/wp-content/uploads/2024/02/EU-20-Bizalom-202402.pdf> (utolsó letöltés ideje: 2024. 05. 21.)

¹¹⁰ Bíró-Nagy András: Milyen Európát Szeretnénk? A magyar társadalom az Európai Unió 2023-ban, Friedrich-Ebert-Stiftung – Policy Solutions, 2023, pp.48-50.

5.2. Az Európai Unió megítélése Szlovákiában

Szlovákia, a többi vizsgált visegrádi országgal ellentétben, sikeres gazdasági 20 évet tudhat maga mögött mióta csatlakoztak az EU-hoz. Ebben a két évtizedben, ugyanúgy, mint Magyarország esetében rengeteg geopolitikai és gazdasági válság érte az országot, de mivel alapvetően szignifikáns gazdasági fejlődést mutatott az ország, így a tendenciák alapján a társadalom felől elégedettséget és pozitív képet várhatunk az EU-ról. Ugyanakkor a számok mást mutatnak. Az Eurobarometer adatai alapján a 2008-as pénzügyi válság és a 2010-es euróválság (ami vizsgált országok esetében Szlovákiát érintette legjobban) kezdeti időszakában a bizalom az Unió iránt 60%-70% között ingadozott, ami alapvetően pozitív kapcsolatrendszert mutatott a szlovák társadalom és az Unió között. A gazdasági világválság és az eurózóna válságának negatív hozadéka a Szlovák gazdaságon a 2010-ben csúcsosodott ki. Ez volt a fő oka annak, hogy 2010 óta a bizalom mértéke EU-val kapcsolatban a szlovák társadalom részéről mondhatni mélyrepülésbe kezdett, ami azóta is tart. Az elmúlt 13 évben a bizalom az Unió felé soha nem érte el az 50%-os határt, és általában 40%-45% között ingadozik.¹¹¹ 2023-ban a szlovák társadalom 53%-a nem bíziott az EU-ban, míg csupán 37%-a igen, ami az EU átlaghoz képest (47% bízik benne) nagymértékű szkepticizmusra utal.¹¹²

Szlovákia helyzete fellettébb érdekes, mivel elmondható, hogy a társadalom részéről nincs meg a kellő bizalom az Unió felé, ugyanakkor a két évtizedes EU-tagság eredményit a szlovák társadalom többsége elismeri, a 2022-es Eurobarometer felmérés alapján a szlovák társadalom 73%-a pozitívnak értékeli a két évtizedes EU tagságot. Ennek a számnak az alapját a közös piacon elért sikerek, a gazdasági jólét, a közös valuta bevezetése, valamint belpolitika hasonlása az EU-s politikákhoz adta (orosz-ukrán háború, illetve a Covid-19 válság megítélése, és az ezekre adott megoldási kísérletek). A szlovák társadalom EU-hoz való viszonyának paradox jellegét támasztja alá az is, hogy az európai parlamenti választásokon való részvétel vagy az európai polgári

¹¹¹ Uo.

¹¹² Euractiv: Distrust towards the EU rising among Slovaks. <https://www.euractiv.com/section/politics/news/distrust-towards-the-eu-rising-among-slovaks/> (utolsó letöltés ideje: 2024. 05.21.)

kezdeményezések mennyisége már régóta az unió tagállamai közül az egyik legalacsonyabb.¹¹³

5.3. Az Európai Unió megítélése Lengyelországban

Lengyelország helyzete a két évtizedes EU tagság alatt nagymértékben hasonlít Magyarorszáéhoz. Ennek az oka, hogy az előbb említett két országot nem csak az előző fejezetek viszonylatában vizsgált globális válságok okozta nehézségek, hanem a második évtizedben kezdődő EU-val való kapcsolatrendszer romlása (amely eredményezte a jogállamisági eljárások, és a kötelezettségszegési eljárások indításait) is sújtotta, mely nem csak gazdaságilag és politikailag hatott az országra, hanem szociális értelemben is.

A 2003. évi népszavazáson a lengyel szavazók 77%-a adta le a szavazatát amellett, hogy Lengyelország csatlakozzon az Unióhoz. Ez már az akkori pro-EU kampányok hatására is magas szám volt, és ez a lendület az országban azóta se tört meg. A 2007-2013-as időszak globális válságainak hatására az EU felé való bizalom és támogatás, a lengyel uniós tagság megszerzése óta, a legkisebb volt. Ez számokban pontosítva 72%-os támogatottságot mutatott 2013 májusában. Ez a szám egy kimutatható csökkenő tendenciára összpontosíthatja tekintetünket, de elmondható, hogy ez a „csökkent százalékos arány” is az uniós tagok közül az egyik legpozitívabb mutató.¹¹⁴

A többi tagállam mutatóihoz viszonyítva a lengyel adatok elégedettséget mutatnak az Unió felé, miközben hatalmas hatással voltak az ország és az EU kapcsolatrendszerére a globális válságok, úgy, mint a menekült-ügy, vagy a covid-19 válság és az ott felmerülő oltószerek használatának kérdésköre. De mégis a legnagyobb negatív hatással a jogállamisági kérdés okozta feszültség járt a lengyel-uniós kapcsolat viszonylatában. Ugyanakkor elmondható, hogy az előbb említett események nem ingadták meg az Unió pozitív megítélését, mivel ebben a közel fél évtizedes intervallumban az átlag 80%-os EU támogatottság megmaradt a szavazópolgárok részéről.¹¹⁵

¹¹³ Lucia Mokrá, Hana Kováčiková: The Future of Slovakia and Its Relation to the European Union: From Adopting to Shaping EU Policies. 2023. pp.9-10.

¹¹⁴ Aleksandra Polak, Christopher A. Hartwell and Katarzyna W. Sidło. Physically Present but Spiritually Distant: The View of the European Union in Poland, 2022, pp.9-14.

¹¹⁵ Uo. p.15.

A magas EU támogatottság ellenére a vizsgált országok közül az egyetlen államban található meg egy szignifikáns hatással rendelkező euroszeptikus folyamat, ami a 2015 óta tartó úgynevezett „POLEXIT”. A kialakult helyzet alapját a Brexit hatása és a jogállamisági viták erősödése adta, amely elindította a gondolatmenetet Lengyelországban, hogy újra gondolják az EU tagságuk szükségességét. 2018-ban a felerősödő jogállamisági vita okán a korábbi 13%-ról, 21%-ra növekedett azok aránya, akik szerint Lengyelországnak ki kell lépnie az EU-ból. Az akkor regnáló Jog és Igazságosság Párt prominens képviselői ugyanakkor, köztük Jarosław Kaczyński, biztosították arról az állampolgárokat, hogy a „POLEXIT-ről” szóló spekulációk csak az euroszeptikus médiumok és politikusok kommunikációs stratégiája.¹¹⁶ 2024 áprilisában több lengyel szélsőjobboldali párt, illetve szervezet európai parlamenti választási kampányában szepel a „POLEXIT”.¹¹⁷

5.4. Az Európai Unió megítélése Csehországban

A cseh társadalom EU-val kapcsolatos attitűdje kapcsán legszembetűnőbb különbség az euroszepticismus mértéke és a negatív attitűd az EU felé. A cseh társadalom véleménye az EU-tagságról az összes uniós polgár és tagállam közül a legalacsonyabb, mindössze 33% tekinti ideális nemzetek feletti szervezetnek. Emellett az EU tagság szükségessége is megkérdőjeleződik a felnőtt cseh lakosság részéről, amelynek csupán 47%-a szavazna amellett, hogy az ország tagsági státuszát megtartsák. A fenti számok alapján tehát kimondhatjuk és tényként kezelhetjük, hogy a visegrádi országok közül a cseh társadalomban a legeuroszeptikusabb.¹¹⁸

A csatlakozáskor az EU-tagság támogatottsága közel 70%-os volt, amely a következő 2 évben drasztikusan, 52%-ra csökkent. Az elmúlt két évtized csúcspontja az Unió megítélésén 2009-ben volt, az első uniós cseh elnökség idején, amikor a támogatottság elérte a 69%-ot. Az elnökséget követően azonban azok aránya, akik nagyon, vagy csak mérsékelten elégedettek az EU-val drasztikus csökkenést mutattak, két évvel a cseh

¹¹⁶ Uo. pp.16-17.

¹¹⁷ Euractiv: Polish far-right begins election campaign with Polesit demand <https://www.euractiv.com/section/politics/news/polish-far-right-begins-election-campaign-with-polesit-demand/> (utolsó letöltés ideje. 2024. 05. 22.)

¹¹⁸ Nikola Hořejš, Martin Buchčík, Jiří Boudal, Vojtěch Prokeš, Kryštof Rybáček: Czechs and the EU Brand How do Czechs feel about the EU and what could change their mind? p.5.

elnökség után arányuk csak 50%-ot ért el. A két évtizedes uniós tagság legmélyebb pontja a kérdéskör szempontjából 2015 után volt, amikor is a szám lecsökkent egészen 35%-ra. Megjegyzendő, hogy ez a mutatószám 2019-re felemelkedett 56%-ra. A mélypont okai közé a globális válságok okozta negatív hangulat és bizonytalanság sorolható, valamint a cseh társadalom azon nézőpontja, miszerint az EU egy gyenge „brand”,¹¹⁹ míg az utolsó pár év pozitív tendenciája háttérében a gazdasági prosperitás és a társadalmi jólét növekedése állhat¹²⁰

A társadalmi megítélés mélypontjának időszakában Csehországban (főként a tudományos szférában) felmerült a kérdéskör, hogy a jövőben kialakulhat-e egy olyan társadalmi és politikai légkör, amelyben szükséges lesz megfontolni, hogy Csehországnak van-e maradása az Európai Unióban. A 2018-as cseh parlamenti választási kampány óta a legnagyobb politikai hatalommal rendelkező politikusok számtalanszor kijelentették, hogy az úgynevezett „CZEXIT” milyen hatalmas bel- és külpolitikai, valamint gazdasági károkkal járna a Csehország jövőjét tekintve. Éppen ezért elmondható, hogy az EU átlaghoz képest negatív társadalmi légkör ellenére is, a cseh kilépés realitása minimális.¹²¹

6. Összegzés és következtetések

A visegrádi négyek néven ismert közép-kelet-európai országcsoporthoz tagjai, Magyarország, Lengyelország, Csehország és Szlovákia a második világháborútól napjainkig egy hosszú, akadályokkal teli, politikai, gazdasági és társadalmi változáson mentek keresztül. A Szovjetunió és érdekszférája széthullásával egy új időszak kezdődött számukra, amelyben a négy országnak önállóan kellett döntenie arról, hogy milyen politikai, jogi, gazdasági és társadalmi keretek között szerveződnek, és hogyan viszonyulnak az európai integrációhoz. Meg kellett felelniük egy olyan új, nyugati kritériumrendszernek, amelyben még nem volt tapasztaltuk, de már évek óta vágytak arra, hogy a nyugati integrációs útra rálépjenek. Meg kellett valósítaniuk azt az álmukat, hogy hosszú idő után az országokban felszámolják a kommunista rezsimeket, ezáltal utat

¹¹⁹ Uo. p.7.

¹²⁰ Uo. p.6.

¹²¹ Global Risk Insights: Euroscepticism in the Czech Republic: A Central European disaster waiting to happen, or hot air? <https://globalriskinsights.com/2018/08/euroscepticism-czech-republic-central-european-disaster-waiting-happen-hot-air/> (utolsó letöltés ideje: 2024. 05.22.)

engedjenek a demokrácia, a jogállamiság, a piacgazdaság, a szabad választások, a politikai pluralizmus gyakorlati megvalósításának.

Mind a négy vizsgált ország esetében 2004. május 1-je az egyik legfontosabb történelmi dátumként olvadt be az adott ország történelmébe és a társadalmi köztudatba. Nem véletlenül, hiszen a csatlakozást mindegyik vizsgált ország hatalmas lelkesedéssel várta. A visegrádi négyek az EU-s átlaghoz viszonyítva elmaradott országgént csatlakozott, mind gazdasági, mind politikailag szempontból. A tagságuk politikai, jogi, gazdasági és társadalmi dimenziójának áttekintése alapján elmondható, hogy a két évtizedes uniós tagság eredményei, a kezdeti elvárásokhoz képest elmaradnak. A vizsgált négy országgazdasági fejlettsége csak megközelítette, de nem érte el az EU-s átlagot, két vizsgált ország esetében pedig (Magyarország és Lengyelország) az Európai Unióval való kapcsolat romlásáról beszélhetünk az uniós értékek körüli vita okán. A két évtized alatt a visegrádi országok társadalmi Unióval kapcsolatos elképzelései, bizalma, jövőképe is módosult. Sokkal jobban érződik napjainkban az, hogy a magas elvárások és az ahhoz képest elmaradott eredmények gyakran az uniós tagság jövőképét is befolyásolják.

A dolgozatom zárógondolataként megjegyezném, hogy az Európai Unió részéről kijelenthető, hogy a visegrádi országok rendkívül fontos részét képezik az európai integrációnak, a geopolitikai stratégiájuknak, valamint a közép-kelet-európai régióknak, éppen ezért a vizsgált négy ország jövője az uniós tagság keretei között képzelhető el, amellett, hogy az elmúlt két évtized integrációs eredményeinek hiányosságait, valamint annak okait számba vegyük, és a jövőre nézve kiküszöböljük.

Irodalom- és forrásjegyzék

Könyvek, tanulmányok:

1. Aleks Szczerbiak: The political context of EU accession in Poland The Royal Institute of International Affairs. 2002.
2. Aleksandra Polak, Christopher A. Hartwell and Katarzyna W. Sidło. Physically Present but Spiritually Distant: The View of the European Union in Poland, 2022.
3. Az Európai Unió és Magyarország (v)iszonya: Sodródás az uniós döntéshozás perifériájára. A Political Capital és a Friedrich-Ebert-Stiftung tanulmánya 2023.
4. Ágh Attila- Vértés András- Fleck Zoltán. Tíz év az Európai Unióban. Felzárkózás vagy lecsúszás? Kossuth kiadó, 2014.
5. Balázs Péter: Az Európai Unió külkapcsolatai és Magyarország. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1996
6. Balázs Péter: Európai Unió külpolitikája. Budapest, Wolters Kluwer Kiadó, 2016.
7. Bíró-Nagy András, Laki Gergely: 15 év után Az Európai Unió és a magyar társadalom. Friedrich-Ebert-Stiftung – Policy Solutions, 2019.
8. Bíró-Nagy András: Milyen Európát Szeretnénk? A magyar társadalom az Európai Unió 2023-ban, Friedrich-Ebert-Stiftung – Policy Solutions, 2023.
9. Bíró-Nagy András: Szeretlek is, meg nem is: A Fidesz szavazói és az Európai Unió. In: Az állandóság változása. Gondolat, Budapest, 2022. pp. 219-233.
10. Eva Výrostová, Tomáš Výrost: Cohesion policy and regional development – the case of Slovakia. 2019.
11. Ewa Balcerowicz: The Impact of Poland's EU Accession on its Economy, CASE – Center for Social and Economic Research Varsó, 2007
12. Ivo ŠLOSARČÍK: The Czech Republic – impacts of and experience with EU membership. Eastern Journal of European Studies, 2011.
13. J.Nagy László: Az európai integráció politikai története. 2002, Szeged, Maxim kiadó.
14. J.Nagy László-Ferwagner Ákos-Komár Krisztina: Az Európai integráció története 1945-2003. Szeged, Jatepress, 2003
15. Katarzyna Kolodziejczyk: Poland in the European Union. Ten years of membership. University of Warsaw, 2016.

16. Kengyel Ákos: Kohéziós politika és felzárkózás az Európai Unióban. Akadémiai Kiadó Zrt. 2015.
17. Király Miklós: Magyarország és az Európai Unió. Osiris Kiadó, Budapest, 2019.
18. Kiss Gábor Ferenc: Regionalitás az Európai Unió kohéziós politikájában. (Doktori értekezés) Budapesti Corvinus Egyetem Nemzetközi Kapcsolatok és Politikatudományi Doktori Iskola, Budapest 2021
19. Ladislav Zemánek: Czech Republic external relations briefing: The Czech Positioning in the EU: Ideas & Results. 2023.
20. Lucia Mokrá, Hana Kováčiková: The Future of Slovakia and Its Relation to the European Union: From Adopting to Shaping EU Policies. 2023.
21. Małgorzata Dziembała: Cohesion Policy in Poland and in the Czech Republic – Challenges and Prospects. 2019.
22. Marján Attila: Magyarország első évtizede az Európai Unióban 2004–2014. Nemzeti Közszerológati Egyetem, 2014.
23. Menich- Jónás Judit: Az euró bevezetése Magyarországon. Edutus Egyetem, 2021.
24. Milan Nič, Marek Slobodník, and Michal Šimečka: Slovakia in the EU: An Unexpected Success Story? 2014. Visegrad Found.
25. Nabila Lalee: Poland and the EU: From Poster Child of European Integration to Infant Terrible? 2019.
26. Nikola Hořejš, Martin Buchtík, Jiří Boudal, Vojtěch Prokeš, Kryštof Rybáček: Czechs and the EU Brand How do Czechs feel about the EU and what could change their mind?
27. Our Európa: 15 years of Poland in the European Union. 2019.
28. Report by the High Level Reflection Group: Central Europe fit for the future: Visegrad Group ten years after EU accession.
http://pdc.ceu.hu/archive/00007102/01/CEPI_central_europe_fit_for_the_future_2014.pdf (utolsó letöltés ideje: 2024.05.23.)
29. Stefano Fella: Poland: The Law and Justice Government and relations with the EU, 2015-2023. 2024.
30. Takács Gergely: A visegrádi négyek és az európai integráció.
http://www.publikon.hu/application/essay/296_1.pdf (utolsó letöltés ideje: 2024.05.23.)

31. The Future of Slovakia and Its Relation to the European Union: From Adopting to Shaping EU Policies. 2023. letölthető innen: <https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/soeu-2022-0053/html> (utolsó letöltés ideje: 2024.04.13.)
32. Vít Dostál: From Integration to Differentiation: The Czech Republic in the European Union Ten Years On. 2014.

Online források, EU és V4 dokumentumok:

1. Az Európai Unió Tanácsa: Az Európai Unióról Szóló Szerződés 7. Cikkének (1) bekezdése szerinti indoklással ellátott javaslat a Lengyelországi jogállamiságról. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A52017PC0835> (utolsó letöltés ideje: 2024.05.23.)
2. Council of the European Union: Rule of law. <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/rule-of-law/> (utolsó letöltés ideje: 2024.05.23.)
3. Czech Presidency of the Council of the European Union hivatalos oldala: The journey of the Czech Republic to the European Union. <https://czech-presidency.consilium.europa.eu/en/news/the-journey-of-the-czech-republic-to-the-european-union/> (utolsó megtekintés ideje: 2024.05.23.)
4. Department for European Affairs Presidency of the Council of Ministers: Infringement procedures. <https://www.affarieuropei.gov.it/en/activity/infringement-procedures/> (utolsó letöltés ideje: 2024.06.06.)
5. Economist Intelligence Unit: Democracy Index 2023.Age of conflict.
6. Euractiv: Distrust towards the EU rising among Slovaks. <https://www.euractiv.com/section/politics/news/distrust-towards-the-eu-rising-among-slovaks/> (utolsó letöltés ideje: 2024. 05.23.)
7. Euractiv: Polish far-right begins election campaign with Polexit demand. <https://www.euractiv.com/section/politics/news/polish-far-right-begins-election-campaign-with-polexit-demand/> (utolsó letöltés ideje: 2024. 05. 23.)
8. EUR-Lex: EU jogszabályainak összefoglalása: 2004-es bővítés: a 25 tagú Európai Unió jelentette kihívás leküzdése. <https://eur-lex.europa.eu/HU/legal-content/summary/the-2004-enlargement-the-challenge-of-a-25-member-eu.html> (utolsó letöltés ideje: 2024.05.23.)

9. Európai Bizottság: EU Cohesion Policy: Commission adopts €12.8 billion Partnership Agreement with Slovakia for 2021-2027. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_4510 (utolsó letöltés ideje: 2024.05.23.)
10. Európai Bizottság: EU cohesion policy: Commission adopts €21.4 billion Partnership Agreement with Czechia for 2021-2027. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_3209 (utolsó letöltés ideje: 2024.05.23.)
11. Európai Bizottság: EU Cohesion Policy: Commission adopts €76.5 billion Partnership Agreement with Poland for 2021 – 2027. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_4223 (utolsó letöltés ideje: 2024.05.23.)
12. Európai Bizottság: Uniós kohéziós politika 2021–2027: A Bizottság elfogadta a Magyarországgal kötött partnerségi megállapodást. https://hungary.representation.ec.europa.eu/unios-kohezios-politika-2021-2027-bizottsag-elfogadta-magyarorszaggal-kotott-partnersegi-2022-12-22_hu (utolsó letöltés ideje: 2024.05.23.)
13. Európai Bizottság: Uniós kohéziós politika 2021–2027: beruházás a méltányos éghajlatvédelmi és digitális átállásba Magyarország közigazgatási kapacitásának, átláthatóságának és korrupció elleni küzdelmének megerősítése mellett. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hu/ip_22_7801 (utolsó letöltés ideje: 2024.05.23.)
14. Európai Parlament: A Gazdasági és Monetáris Unió története. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hu/sheet/79/a-gazdasagi-es-monetaris-unio-tortenete> (utolsó letöltés ideje: 2024.05.23.)
15. Európai Parlament: Jogállamiság Magyarországon és Lengyelországban: vita és állásfoglalás. <https://www.europarl.europa.eu/news/hu/agenda/briefing/2022-05-02/6/jogallamisag-magyarorszagon-es-lengyelorszagban-vita-es-allasfoglalas> (utolsó letöltés ideje: 2024.05.23.)
16. Európai Unió Tanácsa: Gazdasági és monetáris unió. <https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/emu-deepening/> (utolsó letöltés ideje: 2024.05.23.)

17. Európai Unió: Az eurót használó országok. https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/euro/countries-using-euro_hu (utolsó letöltés ideje: 2024.05.23.)
18. European Commission: 2022 Annual Report on monitoring the application of EU law. https://commission.europa.eu/law/application-eu-law/implementing-eu-law/infringement-procedure/2022-annual-report-monitoring-application-eu-law_en#member-states (utolsó letöltés ideje: 2024.06.06.)
19. European Commission: 2023 Rule of Law Report Country Chapter on the rule of law situation in Poland. https://commission.europa.eu/document/download/b576c76e-0755-4690-9266-7895c4294433_en?filename=48_1_52627_coun_chap_poland_en.pdf (utolsó letöltés ideje: 2024.05.23.)
20. European Commission: 2023 Rule of Law Report Country Chapter on the rule of law situation in Hungary. https://commission.europa.eu/document/download/d69f242b-bd69-4e15-976f-870470b72b55_hu?filename=41_1_52623_coun_chap_hungary_hu.pdf (utolsó letöltés ideje: 2024.05.23.)
21. European Commission: 2023 Rule of Law Report Country Chapter on the rule of law situation in Slovakia https://commission.europa.eu/document/download/bbc910bb-df4a-49df-a86e-3b6c7b7ebb83_en?filename=56_1_52633_coun_chap_slovakia_en.pdf (utolsó letöltés ideje: 2024.05.23.)
22. European Commission: 2023 Rule of Law Report Country Chapter on the rule of law situation in Czechia https://commission.europa.eu/document/download/266a09d8-1d5f-4e30-8121-c92830195d88_en?filename=12_1_52570_coun_chap_czechia_en.pdf (utolsó letöltés ideje: 2024.05.23.)
23. European Commission: Agenda 2000 - Commission Opinion on the Czech Republic's Application for Membership of the European Union. Brüsszel, 1997.
24. European Commission: Agenda 2000 - Commission Opinion on the Poland's Application for Membership of the European Union. Brüsszel, 1997.
25. European Commission: Agenda 2000 - Commission Opinion on the Slovakia's Application for Membership of the European Union. Brüsszel, 1997.

26. European Commission: Czechia 2022: 2022 Annual Report on monitoring the application of EU law. https://commission.europa.eu/law/application-eu-law/implementing-eu-law/infringement-procedure/2022-annual-report-monitoring-application-eu-law/czechia-2022_en (utolsó letöltés ideje: 2024.06.06.)
27. European Commission: Hungary 2022: 2022 Annual Report on monitoring the application of EU law. https://commission.europa.eu/law/application-eu-law/implementing-eu-law/infringement-procedure/2022-annual-report-monitoring-application-eu-law/hungary-2022_en (utolsó letöltés ideje: 2024.06.06.)
28. European Commission: Infringement procedure. https://commission.europa.eu/law/application-eu-law/implementing-eu-law/infringement-procedure_en (utolsó letöltés ideje: 2024.06.06.)
29. European Commission: Poland 2022: 2022 Annual Report on monitoring the application of EU law. https://commission.europa.eu/law/application-eu-law/implementing-eu-law/infringement-procedure/2022-annual-report-monitoring-application-eu-law/poland-2022_en (utolsó letöltés ideje: 2024.06.06.)
30. European Commission: Slovakia 2022: 2022 Annual Report on monitoring the application of EU law. https://commission.europa.eu/law/application-eu-law/implementing-eu-law/infringement-procedure/2022-annual-report-monitoring-application-eu-law/slovakia-2022_en (utolsó letöltés ideje: 2024.06.06.)
31. Expact_cz: Why Czech PM is saying 'not yet' to euro adoption. <https://www.expats.cz/czech-news/article/fiala-czechia-is-not-yet-ready-for-euro-adoption> (utolsó letöltés ideje: 2024.06.05.)
32. Global Risk Insights: Euroscepticism in the Czech Republic: A Central European disaster waiting to happen, or hot air? <https://globalriskinsights.com/2018/08/euroscepticism-czech-republic-central-european-disaster-waiting-happen-hot-air/> (utolsó letöltés ideje: 2024. 05.23.)
33. Globsec: Slovakia celebrates its 10th birthdays in the eurozone while its neighbours are still playing the 'wait and see' game. <https://www.globsec.org/what-we-do/publications/slovakia-celebrates-its-10th-birthdays-eurozone-while-its-neighbours-are> (utolsó letöltés ideje: 2024.06.05.)

34. HírKlikk: 13 év, 10 ünnepi beszéd, 3 választás – március 15.fényében. <https://hirklikk.hu/kozelet/13-ev-10-unnepi-beszed-3-valasztas-marcius-15-fenyeben/412690/> (utolsó letöltés ideje: 2024.05.23.)
35. Magyarország 20 éve az EU-ban: Hogyan változott a lakosság bizalma az Európai Unióval szemben? <https://gki.hu/wp-content/uploads/2024/02/EU-20-Bizalom-202402.pdf> (utolsó letöltés ideje: 2024. 05.23.)
36. Országos Választási Iroda: A 2003. április 12-i népszavazás összesített adatai. <https://static.valasztas.hu/nepszav03/hu/index.html> (utolsó letöltés ideje: 2024.05.23.)
37. Poland is still not ready to adopt the euro, its Finance Minister says. <https://www.thehindu.com/news/international/poland-is-still-not-ready-to-adopt-the-euro-its-finance-minister-says/article68124467.ece> (utolsó letöltés ideje: 2024.06.05.)
38. Reporting Democracy: 20 years in the EU: Slovakia and the single currency. <https://balkaninsight.com/2024/05/06/20-years-in-the-eu-slovakia-and-the-single-currency/> (utolsó letöltés ideje: 2024.06.05.)
39. Transformation index: East-Central and Southeast Europe. <https://bti-project.org/en/reports/regional-dashboard/ESE?&cb=00000> (utolsó letöltés ideje: 2024.05.23.)
40. Transparency International: Corruption Perceptions Index 2023. https://www.transparency.org/en/cpi/2023?gad_source=1&gclid=Cj0KCQjw2uiwBhCXARIsACMvIU3SmeRknD4F8O9ELvJUhg7zu1CoToD2PMqjq24HuOs859Imf6ZmsCYaAi7KEALw_wcB (utolsó letöltés ideje: 2024.05.23.)
41. Visegradgroup: A visegrádi csoportról. <https://www.visegradgroup.eu/v4> (utolsó letöltés ideje: 2024.05.23.)